

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

Diplomová práce

Humor v univerzitních románech Davida Lodge

Humour in the Campus Novels of David Lodge

Vypracovala: Magda Voldřichová, V. ročník, Čj- Aj/Zš

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Alice Sukdolová

2011

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma Humor v univerzitních románech Davida Lodge vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu bibliografie.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. dubna 2011

Magda Voldřichová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Alici Sukdolové za hodnotné rady a připomínky k vypracování mé diplomové práce, za její ochotu, trpělivost a pochopení.

ANOTACE

Předmětem práce je analýza a interpretace univerzitních románů Davida Lodge. Práce se konkrétně zaměřuje na zdroje a prvky komična, zejména humor, satiru a parodii, v Lodgeově volné trilogii *Hostující profesoři*, *Svět je malý* a *Pěkná práce*. Východiskem diplomové práce je charakteristika univerzitního románu, včetně společenské situace v období vzniku tohoto žánru, a stručný přehled jeho představitelů, s důrazem na román Kingsleyho Amise *Šťastný Jim*. Práce se dále zabývá způsoby realizace komiky v textu a z této základny pak čerpá praktická část. Hlavním cílem je poukázat na způsoby využívání komiky v univerzitních románech Davida Lodge a tohoto záměru je dosaženo v rozboru jednotlivých textů.

ABSTRACT

The subject of this work is analyses and interpretation of David Lodge's campus novels. In the concrete, the diploma paper is focused on sources and elements of comicality, especially humour, satire and parody, in Lodge's free trilogy *Changing Places*, *Small World* and *Nice Work*. The starting point of this diploma paper is characterisation of the genre of the campus novel, with the inclusion of the social situation in the period of the genesis of this genre, and the short outline of its representatives, with emphasis on the novel of Kingsley Amis *Lucky Jim*. In the following the work considers the ways of the realisation of comicality in the text and from this basis the practical part derives. The main aim is to point out the ways of usage of comic in Lodge's campus novels and this purpose is achieved in the analysis of the particular texts.

OBSAH

Úvod	1
1. Charakteristika univerzitního románu.....	2
2. Společenská situace v období vzniku univerzitního románu	3
3. Představitelé univerzitního románu	5
3.1. Kingsley Amis	5
3.1.2 Šťastný Jim	6
4. Komično v literárním textu	9
4.1. Humor	10
4.2. Satira.....	11
4.2.1 Ironie	12
4.2.2 Sarkasmus	12
5. Život a dílo Davida Lodge	13
6. Hostující profesori	19
7. Svět je malý	31
8. Pěkná práce	47
Závěr.....	59
Summary.....	62
Použitá literatura a prameny.....	65

ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila humor v univerzitních románech Davida Lodge. Zaměřuji se především na zdroje komiky v autorově volné trilogii *Hostující profesoři*, *Svět je malý* a *Pěkná práce*.

Cílem této diplomové práce není vyčerpávající interpretace zmiňovaných děl, ale vystižení charakteristických rysů univerzitního románu a především identifikace zdrojů humoru v díle Davida Lodge. Tohoto cíle se pokusím dosáhnout v analýze jednotlivých románů.

V teoretické části této práce je věnována pozornost charakteristice žánru univerzitního románu a společenským podmínkám v poválečné Anglii, v níž tento typ literárních děl vznikal. Pro tento druh románu je příznačný děj zasazený do univerzitního prostředí. Protagonisté pocházejí z řad akademických pracovníků, nejčastěji jsou jimi samotní profesoři.

Dalším typickým rysem je hojné využívání humoru, satiry a parodických prvků. Za zrodem tohoto žánru stál nejen rostoucí význam univerzit v padesátých a šedesátých letech dvacátého století, ale i to, že mnoho anglických i amerických spisovatelů zároveň pracovala na univerzitách jako učitelé literatury. Lodge sám na několika univerzitách přednášel.

1. CHARAKTERISTIKA UNIVERZITNÍHO ROMÁNU

Pojem „univerzitní román“ (campus novel) se začíná objevovat v souvislosti s dílem anglického spisovatele Kingsleyho Amise *Šťastný Jim*, který vyšel roku 1954. Za vznikem tohoto žánru stál rostoucí význam univerzit jak ve Velké Británii tak i ve Spojených Státech a taktéž fakt, že mnoho anglických a amerických spisovatelů působilo na univerzitách jako učitelé literatury nebo psaní. Není pro to divu, že řada z nich začala psát romány z univerzitního prostředí.¹ Děj tohoto druhu románu je tedy zasazen do akademického světa a hlavními protagonisty bývají většinou profesori, kteří na univerzitě působí. Dalším charakteristickým rysem tohoto žánru jsou četné parodické prvky.

The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms definuje univerzitní román následovně:

A novel, usually comic or satirical, in which the action is set within academic life. Many novels have presented nostalgic evocations of college days, but the campus novel in the usual modern sense dates from the 1950s: Kingsley Amis's *Lucky Jim* began a significant tradition in modern fiction, including David Lodge's *Changing Places*.²

Hilský vystihuje další velmi důležitý atribut univerzitního románu a to, že jeho vznik ve specifickém prostředí ho zároveň předurčuje specifickému publiku, protože ne úplně každý by byl schopen pochopit a ocenit prvky literární parodie.¹⁵ Čtenář orientující se v akademickém světě dílu porozumí podstatně snáze.

Jak už bylo řečeno, dějištěm bývá univerzita, většinou jde o ústav menší povahy, a hlavním hrdinou vyučující, nejčastěji přímo z katedry anglistiky (což ale není podmínkou), který obvykle způsobí nějaké společenské faux pas nebo jistým způsobem pobuřuje své okolí, a často se zdrojem humoru stává i jeho pestrý osobní, zejména sexuální život. Neodmyslitelnou část univerzitního románu tvoří patřičná dávka humoru, parodie, satiry i ironie.

¹ HILSKÝ, M. *Současný britský román*. Praha : Nakladatelství H&H, 1992. ISBN 80-85467-00-3, str. 104

² BALDICK, C. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Oxford : Oxford University

2. SPOLEČENSKÁ SITUACE V OBDOBÍ VZNIKU UNIVERZITNÍHO ROMÁNU

Druhá světová válka otřásla jak ekonomikou Velké Británie tak i jejím postavením jako světové velmoci. Válka odhalila řadu sociálních problémů a rozdílů mezi jednotlivými třídami ještě víc vystoupily. Vláda byla nucena schválit řadu sociálních reforem: Education Act (1944), National Insurance a National Health Service Act (1946), které byly zaměřeny především na vzdělávání, zdravotnictví a podobně.

Významnou změnou ve školství bylo umožnění získání stipendia na univerzitu pro jedince z nižších tříd, kteří by si to jinak nemohli dovolit. Jedním z takových byl i Kingsley Amis. Intelektuálové z horních vrstev ovšem s touto reformou nesouhlasili a nově příchozím dávali najevo svou nadřazenost a opovržení.

Nicméně vítězství labouristické strany ve volbách roku 1945 a vznik sociálního státu s lepším přístupem ke vzdělání britskou společnost demokratizovaly a pomalu a jistě ji začaly zbavovat třídního rozdělení.³

Druhá světová válka odsunula nebo přerušila profesní dráhu mnoha spisovatelů, kteří by jinak psali nebo debutovali už ve čtyřicátých letech, ale kvůli válce museli čekat až na léta padesátá. Není tedy žádným překvapením, že ve velkém počtu děl z padesátých let je patrný odraz předešlého desetiletí.

V literatuře se v padesátých a šedesátých letech objevují termíny „hnutí“ (The Movement) a „rozzlobení mladí muži“ (Angry Young Men). Oba tyto názvy označují nově nastupující autory v padesátých letech, jde o dvě odlišné ale překrývající se kategorie.⁴

„Hnutí“ byla básnická škola, jejímž vůdčím představitelem byl Philip Larkin a patřili k ní i John Wain, Donald Davie, Dennis Joseph Enright a Kingsley Amis. Jejich hlavním cílem bylo nahradit surrealistickou a silně metaforickou poezii básníků kolem Dylana Thomase poezií věcnou, srozumitelnou, vtipnou a realistickou.

Termín „rozzlobení mladí muži“ se poprvé objevil v časopise *Spectator* a původně označoval skupinu autorů, ale i jejich literárních hrdinů, kteří otevřeně

³ LODGE, D. *Jak se píše román*. Barrister & Principal – studio, 2003. ISBN 80-85947-87-0, s. 95

⁴ Tamtéž, s. 93

vyjadřovali nespokojenost se situací v současné Británii. Mezi nejznámější se řadí John Osborne se svým Jimmy Porterem (*Ohlédni se v hněvu*), Alan Sillitoe s Arturem Seatonem (*V sobotu večer, v neděli ráno*), John Braine s Joem Lamptonem (*Místo nahoře*) a samozřejmě Kingsley Amis s Jimem Dixonem (*Šťastný Jim*). Pojem „rozzlobení mladí muži“ se ovšem postupně rozšířil na všechny zajímavé nově publikující spisovatele daného období.⁵

⁵LODGE, D. *Jak se píše román*. Barrister & Principal – studio, 2003. ISBN 80-85947-87-0, s. 93-94

3. PŘEDSTAVITELÉ UNIVERZITNÍHO ROMÁNU

Amisův *Šťastný Jim* se shledal s kladným ohlasem kritiky i s přízní čtenářů a univerzitní román se tak stal obecně známým žánrem v Anglii i Americe. Mezi nejznámější představitele amerických univerzitních románů patří Bernard Malamud se svým dílem *Nový život* (*A New Life*, 1961) a Mary McCarthyová s románem *Akademický háj* (*Groves of Academy*, 1952). Z nejvýznamnějších anglických zástupců tohoto žánru můžeme jmenovat Malcoma Bradburyho a Davida Lodge.⁶

Autoři univerzitních románů ve svých dílech více či méně využívají humor, satiru, ironii a parodii. Hlavní hrdina se nějakým způsobem dostává do konfliktu s okolím nebo způsobí společenský skandál. Hlinský zmiňuje několik typických motivů vyskytujících se v kompozici univerzitních románů.. Protagonisté často vedou neuspořádaný soukromý život a mnohdy prožívají sexuální dobrodružství. Jindy se dostávají do sporu se svým nadřízeným anebo pokazí nějakou společenskou událost.⁷ Velmi často je postavení hrdinů na univerzitě vratké a plné obav o své místo.

Lodge pro své zápletky využívá výměnné pobyty a prostředí mezinárodních konferencí.

3.1 Kingsley Amis

Kingsley Amis (1922 – 1995) byl anglický prozaik a básník a je považován za zakladatele žánru univerzitní románu. Amis měl k univerzitnímu prostředí velmi blízko, jeho studium na oxfordské univerzitě sice přerušila válka, během níž Amis sloužil v britské armádě, ale po válce studium dokončil a stal se profesorem angličtiny ve Swansea a v Cambridgi . Spisovatel vzbudil zájem čtenářského publika už svou prvotinou *Šťastný Jim* (*Lucky Jim*, 1954), satirickým románem z univerzitního prostředí. Díky tomuto dílu bývá autor označován za „rozhněvaného mladého muže“.⁸

⁶ HILSKÝ, M. *Současný britský román*. Praha : Nakladatelství H&H, 1992. ISBN 80-85467-00-3, s. 104

⁷ Tamtéž, s. 104

⁸ PROCHÁZKA, M.; STRÍBRNÝ, Z. ET AL. *Slovník spisovatelů*. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-131-0, s. 102

Amis napsal celou řadu románů se satirickými prvky, za zmínku stojí na příklad druhý spisovatelův román *Ten nejasný pocit* (That Uncertain Feeling, 1955). Román vypráví příběh pomocného knihovníka Johna Lewise, který se svými šaškovskými pózami dovede dostat i ze svízelných situací. John zažívá milostné dobrodružství s manželkou jistého bohatého muže, ale odmítá vyhlídky na lepší budoucnost a vrací se ke své rodině. Hrdinou díla *Thlustý Angličan* (One Fat Englishman, 1963) je Angličan středního věku, velmi háklivý ohledně své státní příslušnosti, který se účastní večírků a zažívá milostná dobrodružství. Objevuje se zde kritika snobství. V románu *Jakeův problém* (Jake's Thing, 1978) je terčem satiry sexuální terapie. Z dalších Amisových děl můžeme připomenout *Ligu proti smrti* (Anti-Death League, 1966), v tomto díle se vyskytují četné prvky společenské satiry, antimilitaristické grotesky i vědeckofantastické prózy.⁹

3.1.2 Šťastný Jim

Hlavní postavou románu je James Dixon, který bojuje o udržení svého místa univerzitní učitele. Dixon se proto snaží vetřít do přízně svého nadřízeného Welche, jímž ale v hloubi duše pohrdá. Navenek se chová slušně a snaží se dodržovat společenské normy, ale ve své mysli si představuje pro Welche, a nejen pro něj, nejrůznější komické pomsty, třeba, jak by ho nacpal do záchodové mísy, jindy jen tak mimochodem dochází k závěru, že nepříjemný rozhor by byl vhodně ukončen Welchovou smrtí. Dixon na katedře neudělal nejlepší dojem, během prvního týdne přivodil nešťastnou náhodou lehké zranění profesoru angličtiny, když nakopl oblázek a trefil profesora do kolene. Zranit se mu podařilo i kvestora, když klopýtl, a podkopl tomuto muži židli zrovna ve chvíli, kdy se na ní chtěl posadit.

Přesto se Dixonovi dostává pozvání na víkend v uměleckém duchu u Welchových. Protagonista se obává, že celý víkend v tak škrobené společnosti nevydrží a prosí svého přítele, aby k Welchovým o víkendu zavolal a předstíral, že za Dixona přijeli navštívit rodiče. Dixonův příběh je plný situační komiky, ale vyznívá také jako kritika britského životního stylu. O víkendu Dixona stíhá jedna pohroma za druhou, nejprve přijíždí Welchův nabubřelý syn Bertrand a hrdina si

⁹ STRÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury* (2). Praha : Academia, 1987., s. 733

plete Bertrandovu přítelkyni s tou předešlou. Dixon nemůže ve společnosti vydržet a odchází do hospody, kde se opije. Ráno se probouzí u Welchových se strašnou kocovinou.

Světlo ho bolelo, ale nebolelo ho tolik jako pohled na jednotlivé předměty; po prvním pokusu se rozhodl už očima nepohnout. Všechno, co viděl, mu pulsovalo tupým duněním v hlavě. Jeho ústa zřejmě sloužila nějakému nočnímu tvorovi za latrínu a později i za mauzoleum. Během noci se také nějakým způsobem zúčastnil přespolního běhu a byl odporně ztloučen tajnou policií. Bylo mu zle.¹⁰

S hrůzou zjišťuje, že pravděpodobně usnul s hořící cigaretou a podařilo se mu propálit prostěradlo, deku, zničit stolec a dokonce i drahý koberec. Zamaskovat následky této kalamitní situace mu pomáhá krásná Bertrandova přítelkyně Christina.

Komicky působí i Dixonovi pokusy oklamat změněným hlasem v telefonu Bertranda a paní Welchovou nebo komplikovaný únos taxíku Barclayových, když Dixon potřebuje odvoz z plesu.

Postava Welche je ztělesněním roztržitosti, zapomnětlivosti a neschopnosti. Směšná je už jen samotná představa Welche jako seriózního akademického pracovníka. Jenže Welch pochází z vyšší společnosti a díky svému postavení může rozhodovat o osudech ostatních lidí. Dixon má pocit, že na univerzitu nepatří, dokonce své hodiny považuje za ztrátu času svého i času studentů. Svůj odpor k buržoazní společnosti dává nejprve najevo jen ve svých představách a grimasách. A jestliže Dixon v něčem vyniká, pak je to jeho umění dělat obličej.

Dovolil svému obličejí vytvořit strašnou grimasu, stlačiv bradu, jak nejdál to šlo, a pokoušeje se zároveň pokrčit nos až k očím. Když takřka plně dosáhl cíle, sundal si brýle, aby je vyčistil, ale i bez nich hravě rozeznal čtyři svědky svého výkonu, kteří ho pozorovali stojíce u okna několik metrů odtud.¹¹

Zlomový okamžik nastává v momentě, kdy Jim přepere Bertranda, a poprvé dovede někomu nahlas říct, co si o něm myslí:

„Blbče jeden ušatá, otlemená, slintavá, pomyslel si Dixon.
„Blbče jeden ušatá, otlemená, slintavá,“ řekl.¹²

Šťastný Jim ovšem nelíčí jen samé komické situace, protagonista se cítí pod tlakem nejen ze strany Welche, ale i ze strany své přítelkyně Margarety.

¹⁰ AMIS, K. *Šťastný Jim*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0285-8, s.59

¹¹ Tamtéž, s.164

¹² Tamtéž, s.192

Stejně jako není schopný odejít z univerzity, kde se necítí šťastný, nedovede se vyprostit z Margaretina vlivu a jejich vztah přijímá jako něco, co nelze změnit. Margareta je psychicky nevyrovnaná a Jim se za ni cítí zodpovědný. Nakonec vychází najevo, že Margaretin pokus o sebevraždu byl podvod narafičený dokonce na dva muže najednou.

Vrcholem románu je Jimova přednáška, která se zároveň stává velkou společenskou událostí, a objevují se na ní snad všechny postavy z románu. Tato událost však končí naprostým fiaskem. Dixon na přednášce zkazí, co může. Jimův přítel mu slibuje záchranu, a kdyby se během přednášky dostal do úzkých, což dá najevo tak, že se současně podrbá na obou uších, Atkinson vzorově omdlí a strhne pozdvižení. Jenže Jim se před přednáškou opije a během ní paroduje Welche a posléze i rektora univerzity. Není divu, že po tomto skandálu přichází o místo. Přesto ale na konci románu nachází své štěstí v podobě krásné ženy a nového zaměstnání.

3 KOMIČNO V LITERÁRNÍM TEXTU

Slovo komično pochází z řeckého „kómos“, což znamená „veselý průvod“ či „zábava“. Nejčastěji se komično objevuje v komediích a komediálních žánrech. Můžeme ho určit jako společného jmenovatele pro humorné, satirické (popřípadě sarkastické) i groteskní.

V textu vzniká komično na základě rozporu mezi vnějšími znaky a vnitřním obsahem, mezi zdánlivým a skutečným významem slov, činů a událostí.¹³ Při budování komična hraje svou roli také náhoda, která pomáhá vystavět a zauzlovat zápletku.

Obecně rozlišujeme komiku situační a jazykovou, Lederbuchová dělí komično na *t e m a t i c k é*, do něhož zahrnuje komiku situační a komiku charakterovou, a *k o m i c h o j a z y k o v é*.¹⁴ Žilka však upozorňuje, že charakterová komika je většinou podmíněna komikou situační a naopak.¹⁵

Situační komika často staví na protikladech. Zdrojem humoru může být protiklad mezi vyvinutým úsilím a cílem. Komická postava se snaží vypadat jinak (moudřejší, krásnější nebo mladší) než ve skutečnosti je. Za komický můžeme považovat i jistý jev, je-li podmiňovaný osobností, to znamená, že tento jev z osobnosti vychází a ona je jeho příčinou. Tělesnou vadu nelze chápat jako příčinu komična, protože člověk za ni nemůže. Humorně může působit i poměrně nevýznamná (například puntičkářská) postava, podmínkou ovšem je, že tato postava nesmí ohrožovat jiné. Jakmile se nějaká situace stává nebezpečnou, přestává působit komicky.

Jazyková komika je založena na hře s jazykem, v níž dochází k aktualizaci významu slov, slovních spojení i samotných hlásek, v centru pozornosti stojí sám jazyk. V jazykové komice těží jazyk ze svého nevyčerpatelného potenciálu komunikačních možností a funkcí. Jazyková komika pracuje s neobvyklými významovými vztahy a právě tyto vztahy mohou působit komicky.

Existuje řada možností dosažení komického účinku, většinou jde o využití synonymie, homonymie (vlastní i nepravé), tropiky jazyka, nelogického významového spojení mezi slovy – nonsensu. Někdy je pro komický efekt

¹³ MIKO, F. *Štýlové konfrontácie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1976

¹⁴ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Praha : Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6, s. 148

¹⁵ ŽILKA, T. *Poetický slovník*. Bratislava : Tatran, 1987., s. 326

utvořen i neologismus. (...) Komický účín má aktualizace doslovnosti významů přenesených (i v ustálených rčeních).¹⁶

Komično lze realizovat různými způsoby a formami, přesto z nich můžeme vyčlenit dva základní druhy, z nichž pak vychází druhy ostatní. Těmito zásadními druhy jsou h u m o r a s a t i r a .¹⁷

4.1 Humor

Původ slova humor můžeme hledat v latinském „humor“, v překladu „vláha“ nebo „vlhkost“. Humor je jemnější forma komična zakládající se na náhlém zvratu a neočekávanosti. Jak zmiňuje Žilka, chce-li spisovatel dosáhnout komična prostřednictvím humoru, musí na to čtenáře nejprve připravit, protože humor vyžaduje přípravnou fázi směřující k vyvrcholení jisté situace do předem neočekávaného závěru. Závěr ovšem obsahuje nejen nenadálý zvrát, ale i přesun do jiné významové roviny, čímž informace poskytnuté v přípravné fázi získávají jiný smysl. Právě tato nečekaná změna významu vyvolává u čtenáře reakci – nejčastěji smích.¹⁸

„Posun z jednej tematickej a významovej oblasti do druhej je základom pre smiech; pritom často ide o náhly prechod zo vznešeného významového poľa do banálneho významového poľa. Náhle skoky, posuny sa zvyčajne uskutočňujú prostredníctvom pointy, čo je typické pre anekdotu a vtip.“¹⁹

Podmínkou realizace a uplatnění humoru je příjemce, jenž disponuje dostatečným smyslem pro humor a dovede tak komično v textu odhalit, dešifrovat a prožít. Lederbuchová zastává stejný názor: „(...) v literatuře jako humorné prožíváme to, co směšuje zcela neočekávaně významy různých kontextů, stylů, co k sobě logicky nebo konvenčně vzato nepatří (...) a co jsme schopni jako rozpor přijmout (...)“²⁰ Lederbuchová uznává, že míra smyslu pro humor je individuální a rozvíjí tuto myšlenku hlouběji, nejen, že lidské dispozice hodnotit něco jako komické mohou být ovlivněny naší národností a kulturními zvyklostmi (určitá

¹⁶ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Praha : Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6, s.132

¹⁷ ŽILKA, T. *Poetický slovník*. Bratislava : Tatran, 1987., s.52

¹⁸ Tamtéž, s.52

¹⁹ Tamtéž, s.52

²⁰ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Praha : Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6, s. 113

skutečnost může být v nějaké oblasti hodnocena jako běžná, normální, ale cizinec ji bude hodnotit jako komickou), ale ve vnímání komična také značně závisí na centrálních postojích jedince:

Jako komický hodnotíme obecně (...) výsledek estetického vztahu (...) za podmínky, že hodnotící subjekt je schopen udržovat ve vztahu k objektu praktický odstup – např. urodí-li se na smrcích místo šišek jablka, bude to působit komicky za podmínky, že hodnotící subjekt nebude existenčně závislý na smrkovém semínku.²¹

4.2 Satira

Satira zažila největší rozmach ve středověku, ale její kořeny sahají až do starověku. Slovo vzniklo z latinského „satira“ a doslovný překlad znamená „plná ovocná mísa.“ Satira lze klasifikovat jako ostřejší formu komična.

Zatímco humor, zakládající se na neočekávaném zvratu, může být tzv. bezpředmětný²², satira je druh komična s konkrétním zaměřením kritiky. Humor vyvolává smích přesunem z jednoho významového pole do jiného aniž by kritizoval. Satira poukazuje na společenské nedostatky a politické problémy, a ačkoli to dělá zdánlivě posměšným způsobem, jejím cílem je upozornění na společenské neduhy a jejich následné odstranění. Satira zahrnuje ironii a sarkasmus a často využívá hyperboly (nadsázky). Některé literární žánry, například satirický román, využívají satiru jako základní stavební kámen nebo pojící prvek pro svou kompozici. Ze satiry těží i parodie, komické napodobení charakteristických rysů a chování. V literatuře jsou parodována, tedy imitována a karikována, jiná umělecká díla zvýrazněním a zesměšněním jeho typických rysů.²³

²¹ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Praha : Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6, s. 148

²² ŽILKA, T. *Poetický slovník*. Bratislava : Tatran, 1987, s. 53

²³ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha : SPN, 2005. ISBN 80-7235-272-5, s. 658

4.2.1 Ironie

Ironie (z řeckého „eironeia“ – „úsměšek“) je druh nepřímého pojmenování, zpravidla založeného na protikladu toho, co se opravdu míní.²⁴

Odborná literatura někdy rozlišuje dva typy ironie. Pro první typ je příznačné kladné hodnocení osob, událostí apod. s opačným čili negativním významem²⁵. Ve větě „To je tedy krásný obraz!“ slovo „krásný“ vlastně znamená „ošklivý“. Tento druh ironie přílišným chválením dosahuje pravého opaku a nabývá negativního významu. „Prevaha zjemňujících výrazov, zdrobnením, nadmerný výskyt kladných hodnôt prechádza do protipólu a stáva sa nositeľom záporných vlastností.“²⁶

Druhý typ ironie funguje přesně opačně, výrazy s negativním významem popisují pozitivní hodnoty člověka, věcí, prostředí apod. Žilka tento druh ironie pokládá za vhodný prostředek sebeironie.

4.2.2 Sarkasmus

Sarkasmus bývá často zaměňován s ironií, ale už z překladu řeckého „sarkasmo“ („trhám maso“), můžeme vycítit rozdíl. Sarkasmus můžeme sice charakterizovat jako vystupňovanou ironii a , podobně jako ironie, sarkasmus často kritizuje nějaký společensky škodlivý jev a může dokonce vyjadřovat význam také protikladem. Rozdíl je ale v tom, že sarkasmus odhaluje nebezpečnost daného jevu nebo objektu zdánlivým uznáním jeho pozitivní hodnoty.²⁷ A především, zatímco ironii lze považovat za poměrně jemný prostředek kritiky,

[sarkasmus] nevyvolává iba úsmev, ale aj zraňuje (...). Oproti [sarkasmu] je irónia odpúšťajúca a milosrdná; jej hodnota sa zvyšuje tým, čím viac si vie zachovať zdanie pozitívneho vzťahu k objektu, realite. V [sarkasmu] se však zámer autora vždy niekde prejaví: kritický postoj môže byť zakódovaný buď v nejakej narážke alebo v prílišnej, až absurdnej hyperbolizácii pozitívnych hodnôt.²⁸

Pro sarkasmus je typická spíše jízlivost a uštěpačnost a obsažená pointa bývá trpká a šízavá.

²⁴ Tamtéž, s. 322

²⁵ ŽILKA, T. *Poetický slovník*. Bratislava : Tatran, 1987., s. 109

²⁶ Tamtéž, s. 109

²⁷ Tamtéž, s. 111

²⁸ Tamtéž, s. 111

5 ŽIVOT A DÍLO DAVIDA LODGE

Dvacátého osmého ledna roku 1935 se v londýnské čtvrti Brockley narodil romanopisec, satirik, ale i literární kritik a dramatik David John Lodge. Ve svých beletristických dílech často satirizuje akademický svět a univerzitní život, nevyhýbá se ovšem ani tématům jako katolicismus nebo feminismus. Spolu s Kingsleym Amisem a Malcolmem Bradburym patří mezi nejznámější představitele tzv. univerzitního románu.

Jako dítě zažil David Lodge bitvu o Británii a bombardování země německou Luftwaffe, se svou matkou byl během druhé světové války evakuován do Surrey a Cornwallu. Vyrůstal v poválečné Anglii v tradiční katolicky orientované rodině. Jeho otec, William Frederick Lodge, saxofonista a klarinetista, i matka, Rosalie Murphy Lodge, spadali do dělnické třídy a jejich ekonomická situace nebyla nikterak valná.²⁹

Autorova nábožensky směřovaná výchova se odráží v jeho prvním románu *Návštěvníci kina* (*The Picturegoers*, 1960), kde vykresluje členy katolické rodiny žijící v jižním Londýně. Římským katolíkem je i protagonista *Dne zkázy v britském muzeu* (*The British Museum Is Falling Down*, 1964), kterého čeká opravdu šílený den. V noci si nevysvětlitelným způsobem pohmoždí nohu, zaspí a v práci se nemůže na nic soustředit, protože se obává, že je jeho žena počtvrté těhotná. Podle oficiálního výnosu nesmí totiž římsští katolíci používat jakoukoli antikoncepci. Autor zde zachycuje absurditu manželského sexu u katolických párů. Adam Jablick (v originále Adam Appleby) se vydává za ženu katolického spisovatele a doufá, že se mu od ní podaří získat dosud nevydaný rukopis, jenž by mu mohl pomoci ke kariéernímu růstu. Jenže následuje velké zklamání, když zjistí, že se jedná o přísné mravní katolické dílo, které by nikdo ani vydat nechtěl. Adam je uveden v pokušení, když mu velmi mladá dcera onoho spisovatele nabídne tajné erotické rukopisy výměnou za sex.

V deseti letech se Lodge zapsal na St. Joseph's Academy Catholic grammar school a v roce 1952 nastoupil na University College v Londýně. Získal titul BA z anglického jazyka a později i MA. Spisovatel poté absolvoval dvouletou vojenskou službu, z níž a ze získaných zkušeností čerpal ve svém díle

²⁹ ANONYMUS. [http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author)) [online]. 2011, poslední revize 18. 4. 2011 [cit. 2010-08-14]. <[http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author))>

Zrzku, ty jsi blázen! (Ginger, You're Barmy, 1962). Po službě v armádě se věnoval doktorandskému studiu na univerzitě v Birminghamu a roku 1960 se stal členem fakulty, kde po mnoho let přednášel anglickou literaturu. V této době si také vzal svou ženu Mary Frances Jacob, se kterou měl tři děti.³⁰

Část roku 1969 strávil jako hostující profesor na Kalifornské univerzitě v Berkeley, což na něj zapůsobilo na tolik, že se tento zážitek promítl do jeho humoristické tvorby, konkrétně do *Hostujících profesorů* (Changing Places: A Tale of Two Campuses, 1975). Tento román těží jak z rozdílného prostředí britské a americké univerzity, tak i z různé dobové atmosféry v Británii a Spojených státech a rovněž z odlišných životních stylů obou hlavních postav. Morris Zapp a Philip Swallow si nakonec nevymění jen svá působiště ale i manželky. *Hostující profesori* jsou prvním z Lodgeových univerzitních románů.

Volně na ně navazuje dílo *Svět je malý* (Small World: An Academic Romance, 1984), které má podtitul „univerzitní romance“, o němž sám Lodge píše, že nejde „o romanci typu červené knihovny, ale o romanci, jaké s láskou zkoumají obyvatelé univerzitního světa: o romance Heliodorovy, o příběhy kruhu krále Artuše, o Faerie Queene (Královna víl), Orlanda Furiosa, pozdní hry Shakespearovy a tak dále.“³¹ Připisuje dílu vysoký stupeň fiktivnosti a dokládá to mottem z Hawthorna: „Nazve-li autor svou knihu romancí, je samozřejmě, že si jak ve volbě látky, tak jejího podání osobuje jistou volnost, k jaké by se necítil oprávněn, kdyby psal román.“³² *Svět je malý* je sice román, ale s pořádnou dávkou humoru a parodie. Setkáváme se v něm opět s Morrisem Zappem a Philipem Swallowem, nyní ovšem poli mezinárodních literárně-teoretických konferencí, které jim poskytují dostatek prostoru pro nové zážitky.

Trilogii uzavírá román *Pěkná práce* (Nice Work, 1988), v němž vystupuje do popředí příběh krásné feministky Robyn, univerzitní lektorky a specialistky na anglický industriální román devatenáctého století, a manažera Vika, člověka, kterému literatura nic neříká. Oba se stanou součástí jistého projektu na sbližování

³⁰ ANONYMUS. <http://biography.yourdictionary.com/david-lodge> [online]. 2010, [cit. 2010-08-14]. <<http://biography.yourdictionary.com/david-lodge>>

³¹ LODGE, D. *Consciousness and the Novel: Connected essays*. Harvard : Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00949-5, s. 24

³² Tamtéž, s. 24

univerzit a světa průmyslu. Dochází ke konfrontaci zcela odlišných oblastí i dvou lidských charakterů, kteří musejí spolupracovat proti své vůli.

Mezi další Lodgeova známá díla patří *Prázdniny v Heidelbergu* (*Out Of the Shelter*, 1970). Román vypráví o malém chlapci, který prožil válku ve Velké Británii a poznal bídu poválečného období. Jeho život se mění, když se dostává za sestrou na letní prázdniny do Německa. V *Prázdninách v Heidelbergu* najdeme četné autobiografické prvky.

Kniha *Kam až se může?* (*How Far Can You Go?*, 1980) pojednává o životě skupiny mladých anglických katolíků a reflektuje jejich osudy v padesátých a šedesátých letech dvacátého století. Už samotný titul naznačuje hlavní téma knihy, totiž hledání hranice mezi tím, co se ještě může a co už by mělo být pro katolíky tabu, obzvláště co se vztahu k opačnému pohlaví týče. Opět zde narážíme na otázky předmanželského sexu, antikoncepce a víry, tedy na otázky poměrně závažného charakteru, Lodge ale téma zpracovává neuvěřitelně lehce a vtipně.

Prvek katolicismu najdeme i ve spisovatelově novějším dílu - *Zprávách z ráje* (*Paradise News*, 1991). Bernard je bývalý kněz, ale stále přednáší teologii na univerzitě. Se svým otcem vyráží na Havaj, aby navštívili umírající tetu a strávili s ní její poslední chvíle. Důvod Bernardovy cesty do „pozemského ráje“ se tedy naprosto liší od ostatních cestujících, kteří na Havaj vyrážejí na dovolenou a za povyražením. Touha po zábavě a konzumní společnost ostře kontrastuje s spirituální stránkou života, kterou představují Bernard se svým otcem, a tento protiklad se stává zdrojem mnoha komických situací.

Zábavný a promyšlený, ale zároveň i soucit vzbuzující je román *Terapie* (*Therapy*, 1995), v němž hlavního protagonistu, televizního scénáristu Laurence, nejprve doopravdy trápí jen píchání v koleni. Brzy však přichází krize v práci i v manželství. Žena ho opouští a osmapadesátiletý hrdina pocítuje deprese, úzkost a ztrátu sebeúcty. Zkouší nejrůznější procedury, od fyzioterapie přes aromaterapii až po akupunkturu, a nakonec se rozhodne vyhledat svojí první lásku. Lodge ve své teoretické práci *Consciousness and the Novel* (2003, zatím nevyšla česky) popisuje, jak se obával, že jeho román bude působit příliš monotónně, pokud zůstane pouze u jazyka a perspektivy hlavního protagonisty, a tak hledal nějaký jiný diskurz, perspektivu nebo příběh, který by dílo oživil. Vhodnou paralelu našel

v osudu dánského filozofa a psychologa Kierkegaarda a podařilo se mu napsat román o depresi, která není až tak deprimující.³³

Kierkegaard had been sorely afflicted by depression – or, as he called it “melancholy”- and that his philosophy and somewhat eccentric lifestyle were in part driven and shaped by his unceasing struggle with this affliction. I also recalled that he had had a strange, poignant, unhappy, obsessive relationship with a young girl, Regine Olsen, to whom he was engaged for a time. I had a hunch that in Kierkegaard’s depression and lifelong obsession with Regine I would find what I wanted: and intertextualstrand for *Therapy*, a parallel story to *Tubby’s*, which yield a different perspective on his plight and a different language for talking about it³⁴

David Lodge psal i povídky, příkladem je dílo *Pravda někdy bolí a jiná erotika* (Home Truths, 1999), což je soubor sedmi, většinou eroticky laděných, povídek, v němž nechybí humor a satira.

Jednou z novějších spisovatelových prací jsou *Profesorské hrátky* (Thinks..., 2001). Román popisuje jeden semestr na anglické univerzitě a vztahy mezi jejími profesory, a nejen ty profesní. Hlavními postavami jsou hostující profesorka tvůrčího psaní a profesor kognitivní vědy, která se zabývá umělou inteligencí a lidským vědomím. Autor nešetří ironií a nebojí se parodovat ani některé známé autory.

O životě Henryho Jamese, jednoho z nejdůležitějších představitelů realismu v literatuře devatenáctého století, pojednává Lodgeův román *Author, Author* (2004). Dílo se ještě nedočkalo českého překladu.

Zatím posledním Lodgeovým beletristickým dílem je *Nejtišší trest* (Deaf Sentence, 2008) vyprávějící příběh profesora literatury Desmonda, který odešel předčasně do penze. Klid si ale neužívá, chybí mu univerzitní prostředí, zaběhlá rutina i studenti. Desmond se cítí osamělý a navíc se u něj začíná objevovat hluchota. Ticho se pro něj stává nejhorším trestem. To, že leccos přeslechne a většinou odpovídá na něco jiného než byl tázán, ho uvádí do mnoha komických situací. Lodge si v *Nejtišším trestu* doslova pohrává se slovy a ukazuje svůj smysl pro humor. Krom vtipných dvojsmyslů a zkomolenin se tu ovšem objevuje i motiv stárí a blížící se smrti. Zároveň název díla v originále evokuje velmi podobné sousloví „death sentence“, což znamená „trest smrti“.

³³ LODGE, D. *Consciousness and the Novel: Connected essays*. Harvard : Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00949-5, s. 272

³⁴ tamtéž, str. 273

David Lodge je autorem i mnoha teoretických prací. Krom zmíněné publikace *Consciousness and the Novel* (2003) mezi ně patří *Jazyk prózy* (Language of Fiction, 1966), *Romanopisec na rozcestí* (The Novelist at the Crossroads, 1971), *Postupy moderního psaní* (The Modes of Modern Writing, 1977), *Jak pracovat se strukturalismem* (Working with Structuralism, 1981), *Write On* (1986), *Po Bachtinovi* (After Bakhtin, 1990), *The Art of Fiction* (book) (1992), *Modern Criticism and Theory: A Reader* (1992), *Jak se píše román* (The Practise of Writing, 1997) a *The Year of Henry James: The Story of a Novel* (2006).³⁵

V *Romanopisci na rozcestí* používá Lodge metafory křižovatky, aby naznačil možnosti soudobého spisovatele, jimiž podle něj jsou: cesta tradičního realismu, cesta románu faktu, cesty fabulace a nakonec cesta problémového románu (čili metarománu). Autor vyslovuje víru hlavně v budoucnost tradičního realistického románu (přičemž definuje realismus jako „nejen mimetické zobrazení skutečnosti, ale i uspořádání vyprávění v časovém sledu a podle kauzální logiky“)³⁶, i když zároveň připouští, že současnost je dobou pluralismu, který umožňuje rozkvět množství stylů najednou. V díle *Jak se píše román* už svůj model považuje za ne zcela vyhovující, protože jen málokdo píše čistě realistický román, metaromán a podobně; od sedmdesátých let dochází totiž k častému míšení stylů a žánrů v jediném textu. Prvek intertextuality nalezneme i v dílech samotného Lodge.

V této knize se nachází i velmi zajímavá kapitola „Fakta a fikce v románu“³⁷, v níž se spisovatel zamýšlí nad poměrem faktů a fikce v románu a současně odkrývá zdroje inspirace u svých vlastních děl. Vyslovuje názor, podle kterého autoři tohoto druhu literatury navazují smyšlené věci ke světu skutečnosti zvláštním a složitým způsobem a snaží se, aby jejich díla působila skutečně. Jako příklad uvádí svůj román *Svět je malý*, o němž píše, že

se podobá tomu, co někdy nazýváme skutečným světem, ale přesně se s ním nekryje a je zalidněn výplody fantazie. Papridge není Birmingham, i když je oblíbeným předsudkům o tomto městě poplatná. Na londýnském letišti je skutečně suterénní kaple a v Curychu hospoda Jamese Joyce, neexistuje však univerzita v Limericku ani v Darlingtonu, a pokud vím, Britská kulturní rada nikdy neměla stálého zástupce v Janově. Sjezd Modern Language Association se

³⁵ PROCHÁZKA, M.; STRÍBRNÝ, Z. ET AL. *Slovník spisovatelů*. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-131-0, s. 471

³⁶ LODGE, D. *Jak se píše román*. Barrister & Principal – studio, 2003. ISBN 80-85947-87-0, s. 8

³⁷ Tamtéž, s. 21

v roce 1979 nekonal v New Yorku, ale vycházel jsem z programu na rok 1978, kdy se tam konal. A tak dále.³⁸

Lodge se ukázal také jako schopný scénárista, pro televizi adaptoval díla svá i díla jiných autorů. *Svět je malý* se objevil v televizi Granada v roce 1988 a o rok později upravil pro BBC *Pěknou práci*, která vyhrála *Royal Television Society Award* na mezinárodním festivalu v Monte Carlu. Pro televizní obrazovky připravil jako šesti dílný seriál i *Martina Chuzzlewita* Charlese Dickense.

Autorova první divadelní hra, *The Writing Game*, měla premiéru v Birminghamu v květnu 1990. Na stejném místě byla uvedena i hra *Home Truths*, kterou Lodge také přepsal jako novelu.³⁹

Jako své vzory a osobnosti, které ovlivnily jeho tvorbu, uvádí spisovatel Grahama Greena, Evelynu Waughu, Jamese Joyce, Henryho Jamese a Kingsleyho Amise. Od roku 1987 žije David Lodge v Birminghamu jako svobodný spisovatel a jeho spisy jsou uloženy ve speciální kolekci tamní univerzitní knihovny. Za svou tvorbu vyhrál mnoho cen a obdržel několik prestižních ocenění. Za zmínku stojí například Hawthornden Prize a Yorkshire Post Fiction Prize za *Hostující profesory*, kniha *Kam až se může?* získala ocenění Whitbread Book of the Year (1980), s dílem *Pěkná práce* se stal vítězem soutěže Sunday Express Book of the Year (1988). Román *Svět je malý* byl zařazen do užšího výběru Booker Prize (1984) a čtyři roky na to se stejné pocty dostalo i *Pěkné práci*. David Lodge je rovněž členem Royal Society of Literature.⁴⁰

³⁸ LODGE, D. *Jak se píše román*. Barrister & Principal – studio, 2003. ISBN 80-85947-87-0, s. 28-29

³⁹ JULES SMITH. www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth62 [online]. 2009, [cit. 2010-08-14]. <<http://www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth62>>

⁴⁰ ANONYMUS. [http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author)) [online]. 2011, poslední revize 18. 4. 2011 [cit. 2010-08-14]. <[http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author))>

6 HOSTUJÍCÍ PROFESOŘI

Vzpomněl si na Jamesovi Vyslance, jejichž stárnoucí hrdina, Američan v Evropě, radí v pařížské zahradě mladému příteli: "Žijte... prožijte všechno, co můžete; neudělat to je chyba." A připadal si, že má něco společného s oběma, s tím starším, který ke své moudrosti dospěl příliš pozdě, i s mladším, který by z ní ještě mohl těžit.

(Hostující profesoři, s.151)

Prvním Lodgeovým dílem spadajícím do řady univerzitních románů jsou *Hostující profesoři*. Autor v díle experimentuje a střídá klasický román s románem v dopisech, reportážemi a scénářem. Využívá paralely, osudy a zážitky dvou naprosto odlišných protagonistů jsou zároveň velmi symetrické. Čtenář tak může snadno předjímat nebo odhadnout nadcházející události, ale rozhodně se nenudí. Spisovatel, coby vševědoucí vypravěč, dává vyniknout situační komice, pohrává si s obsahem i formou příběhu, používá střih i retrospektivu a některé události úmyslně zamlčuje, aby je odhalil později.

Děj románu se odehrává v roce 1969, kdy si dva univerzitní učitelé, členové katedry anglistiky, dva naprosto různí lidé, vymění svá působiště prostřednictvím výměnného programu. Opouští nejen svou rodinu, ale také jim známé sociokulturní prostředí. Dochází ke konfrontaci chladné a konzervativní Anglie s pokrokovou a liberální Amerikou. Lodge věnuje zážitkům obou protagonistů přibližně stejný prostor a sám jako vypravěč označuje román za jakousi „duplexní kroniku“⁴¹

Dílo je rozčleněno do šesti kapitol s příznačnými názvy. V první kapitole („Let“) se seznamujeme s Britem Philipem Swallowem, letícím z univerzity v Papridge (v originále Rummidge) do amerického státu Euforie, kde bude působit jako hostující profesor na tamější univerzitě přezdívané Euforita, a s jeho kolegou, Američanem Morrisem Zappem, který se ve stejnou dobu přesouvá opačným směrem. Philip a Morris mají společné jen dvě věci, totiž věk (oba jsou čtyřicátníci) a profesi.

Philip mění svou nevýznamnou papridgeskou alma mater za prestižní Euforitu.

Euforita je zkrátka pořád ještě jméno, které má v akademických kruzích celého světa kouzelnou moc. Naproti tomu Papridge byla vždycky jen institucí průměrné velikosti reputace a v poslední době ji stihl drtivý osud většiny anglických

⁴¹ LODGE, D. *Hostující profesoři*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 5

univerzit jejího stylu (červeně cihlového): padesát let usilovně soutěžila se dvěma univerzitami ceněnými hlavně z toho důvodu, že jsou staré, a ve chvíli, kdy své sokyně dobíhala, ji v popularitě i prestiži krutě předešla smečka univerzit ceněných hlavně z toho důvodu, že jsou nové.⁴²

Philip není považován ve svém oboru za nijak významného, nepublikuje, napsal jen pár esejů a recenzí. Kolegové na něm obdivují pouze to, jak důmyslné dokáže vytvářet testové otázky. Philip sám občas sní o povýšení, ale je málo ctižádostivý a za svým cílem si nejde. Nedosáhl dokonce ani na doktorský titul. To, že byl vybrán pro výměnný program považuje za čest. Netuší, že důvodem, proč ho vedoucí katedry Masters oslovil, je fakt, že chce místo Philipa povýšit jeho mladšího a výkonnějšího spolupracovníka Robina Dempseyho, což ve Swallowově nepřítomnosti půjde samozřejmě mnohem snáze.

Nicméně Philip se do Ameriky těší, protože už před léty tam dostal stipendium a strávil tam se svou ženou Hilary nádherné a vášnivé líbanky, na které dodnes vzpomíná. Jejich vztah po návratu do Anglie ovšem zevšedněl a do jejich manželství se vkradl stereotyp. Ačkoli je Philip z letu nesvůj, při představě šesti měsíců bez ženy, tří dětí a řady povinností pookřívá a začíná se do slunné Euforie těšit.

Postavu Morrise Zappa vykresluje Lodge jako úspěšného a sebevědomého muže, který ve své kariéře dosáhl všeho, čeho mohl. Jeho publikace se setkaly vesměs s kladným ohlasem a stal se odborníkem na Jana Austenovou. K účasti ve výměnném programu ho vedou docela jiné pohnutky - jeho druhá žena Désirée se s ním chce nechat rozvést kvůli jeho opakovaným nevěrám a Morris se bojí odloučení od jejich devítiletých dvojčat. Přemluví ji, aby rozvod odložila a Désirée přistupuje pouze pod podmínkou, že Morris odejde z domu. Ten jí naschvál řekne, že pojede do Evropy, protože ví, že se tam Désirée chtěla podívat. Désirée to ovšem nechává klidnou a Morrisovi, aby si zachoval tvář, nezbyvá nic jiného, než přijmout místo v Papridge.

Situační komika se objevuje takřka od samého začátku románu, už na palubě letadla se oba muži „jen tak náhodou“ potkávají s postavami, které jim později změní život. Morris Zapp má s létáním bohaté zkušenosti, na různé konference, schůze nebo přednášky létá neustále. Čtenář předpokládá, že tato postava už za letu žádnou úzkost pociťovat nebude, ale vzápětí zjišťuje, že se

⁴² LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 10

mýlí, protože Morrisovi samozřejmě neušlo, že letadla občas padají, a tak málokdy nastoupí do letadla aniž by ho napadlo, zda se dostane do televizních zpráv jako oběť leteckého neštěstí. Obvykle ho ale takové morbidní myšlenky napadají jen při startu nebo za přistávání, kdy podle statistik k haváriím dochází nejčastěji. Už mnohokrát se mu stalo, že jeho letadlo kvůli hustému provozu kroužilo na esseffském letišti i přes hodinu, a zatímco Morrisovo letadlo přelétávalo nad letišti, spoustu jiných právě startovalo ze země a jiná přistávala. Veškerý tento mumraj řídil počítač, takže

stačilo, aby bouchla jediná pojistka, a nad letišti by to vypadalo, jako by konkurenční boj leteckých společností propukl v otevřenou válku, v níž soupeřící firmy najímají vysloužilé piloty kamikadze, aby si navzájem ničily letky, boeingsy TWA nalétávají do boeingů Pan Am, americké DC osmičky vykopávají anglické ze „spřáteleného nebe“ (haha!), letadýlka zneprátelených vnitrozemských linek si to rozdávají nose do nosu a z mraků prší křídla, kovové trupy, motory, cestující, chemické záchody, letušky, jídelní lístky a přístroje z umělé hmoty, čímž průmyslové znečištění prostředí dostupuje vrcholu.⁴³

Ve svých představách věnuje Morris sice větší pozornost škodám na životním prostředí než lidským obětem, ale o svůj život se náležitě strachuje. Poprvé letí přes oceán a s neklidem sleduje letušku instruuující pasažéry, jak správně zacházet s nafukovací záchrannou vestou. Dostat se do ní v kritickém okamžiku je podle Morrise stejně nereálné jako se vecpat do podvazkového pásu letušky. Ke svému znepokojení se mu ji pod sedadlem nepodaří ani nahmatat. Protagonista ještě více znejistí, jakmile zpozoruje, že krom něho jsou na palubě samé ženy. Při rozhovoru s blondýnkou vedle něj se dozví šokující pravdu: všech sto padesát pět dívek letí do Anglie na potrat, jelikož zákony u USA jim podstoupení interrupce nedovolují.

Podobně jako už ve *Zkáze v britském muzeu* se zde objevuje kritika úzkoprsé církve a jejích zkostnatělých nařízeních. Naprostou ironií je, že otcem nenarozeného dítěte je kněz. Lodge žene scénu ještě dál, dívka se považuje za radikální katoličku, nelpí na dogmatech a je pro naprostou volnost.

Philip se v letadle setkává s Charlesem Boonem, svým bývalým studentem, který už na papridgeské univerzitě vynikal svým excentrickým vzezřením i chováním, nekázním a neúctou k instituci. Philip se těší, že mu bude cesta rychleji utíkat, a navíc může Boonovi poskytnout několik užitečných informací ohledně života v Americe, vždyť on už tam přece byl, ale nakonec je to

⁴³ LODGE, D. *Hostující profesoři*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 25

Swallow, kdo dostává rady. Ukáže se, že podivín a pobuda Boon je v Euforii veřejně známou osobou a navíc moderuje v rádiu svou vlastní show.

Druhá kapitola „Zabydlování“ úsměvně popisuje kulturní šok, jaký oba protagonisté pocítili doslova na vlastní kůži, a zároveň setkání obou profesorů s manželkou toho druhého. Philip si pronajme levnější byt v domku s překrásným výhledem, po podepsání smlouvy ovšem zjistí, že dům stojí v rizikové oblasti a hrozí mu sesunutí. Obavy o osud domu ho přestávají trápit s v momentě, kdy potká tři mladé dívky žijící v přízemí. Zúčastní se jejich „skupiny“, opije se a nebrání se ani kouření marihuany. Když se skupina začíná zvrhávat v sexuální orgii, Philip se vytratí s pocitem, že na takovéhle věci je už starý. Ještě té noci se ovšem vyspí s nejhezčí z dívek Melanií a poprvé tak podvede svou manželku.

Právě konfrontace konvenčního britského učitele s náladou panující v USA v šedesátých letech minulého století se stává dalším zdrojem humoru. Rezervovaný Angličan, zvyklý na svůj každodenní stereotyp, se najednou ocitá ve středu dění. Stává se svědkem studentských demonstrací a nepokojů a je stržen dobovou atmosférou ovlivněnou především hnutím hippies. Dokonce se sám (i když ne zcela záměrně) stane osobností, ke které revoltující studenti vzhlížejí, a zakouší volnou lásku i drogy. Přestože se na jisté věci cítí starý, život v Americe ho jaksi „probudí“ a Philip si uvědomuje, že chce svůj život prožít a užívat si a ne jen přežívat.

Swallow přijímá pozvání na večírek katedry se seznamuje se s Désirée, Morrisovou ženou. Snaží se před ní ospravedlnit, že nechal Hilary samotnou s dětmi v Evropě. Vzápětí ho Désirée šokuje svým přístupem, ona je z Morrisova odjezdu přímo nadšená. Philip se cítí poněkud trapně, americká svoboda a upřímnost kontrastují s pro něj typickým konzervativním vystupováním Britů.

Zappovo zabydlování působí ve srovnání s Swallowovým neuvěřitelně komicky, Morris se totiž potýká s problémy přesně opačného rázu. První ráno v hotelovém pokoji ho vyděsí pára, která mu jde od úst, následně ho rozčiluje britské vlhké a studené klima celkově, proměnlivé počasí a nic neříkající předpovědi typu „místy přeháňky a střídavě jasno“⁴⁴ mu lezou na nervy. Pronajímá si byt v podkroví domu doktora O'Shea, zarputilého a ortodoxního irského katolíka. Poněvadž jsou v Papridgi prázdniny a na univerzitě se pohybuje

⁴⁴ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 55

minimum lidí, je Zapp zklamaný nezájmem o jeho osobu. Nicméně ho rozesměje, ba přímo rozchechtá, nástěnka katedry, která mu připomněla obrazy Roberta Rauschenberga. Morris nevěří svým očím a pozastavuje se nad její primitivností. Tato pasáž, v níž Morris sarkasticky hodnotí kvalitu vývěsky, jen podtrhuje rozdíl mezi moderní Euforitou a starou Papridgí.

(...) s pomocí připínáček zde byla vytvořena montáž z nejrůznějších kousků papíru - z dopisů, listů z bloku, vizitek, stránek nakřivo vytržených ze sešitu, naruby obrácených obálek a faktur, ba i z útržku balicího papíru, na kterém zůstaly cary lepicí pásky; na to vše byla pestrou škálou rukopisů, tužkou, perem či propiskou vepsána tajemná poselství učitelů žákům, týkajících se přednášek, cvičení, konzultací a knih. Konec Guttenbergovy éry, prorokovaný některými americkými sociology, zde zřejmě nebyl aktuální: tihle lidé žili dosud v údobí rukopisné kultury. (...) Jako systém pro předávání informací to byla nejzábavnější věc, jakou za poslední léta viděl.⁴⁵

Jediné, co hodnotí Morris pozitivně, je prostorná pracovna, kterou dostává po Philipovi. Záhy se v ní setkává i s jeho ženou, jež tam přišla hledat knihu „*Jak psát román*“⁴⁶. Tato drobná epizodka opět srší situační komikou. Morris, překvapený, že někdo klepe na jeho dveře, vyskočí, aby návštěvu přivítal, ale zakopne o židli a z ruky mu vypadne doutník. Hilary vchází zrovna ve chvíli, kdy je Morris zalezlý pod stolem a snaží se doutník najít, aby zabránil propálení koberce. Nejprve si popálí ruku a jak se snaží vylézt, narazí si hlavu. „Klopýtal pracovníkou kolem dokola, pravou dlaň si tiskl do levého podpaží, levou k pravému spánku, a klel, sotva dech popadal.“⁴⁷ Hilary mu bouli zkontroluje a poradí mu, aby si na ni dal trochu kolínské, na což jí Morris ujišťuje, že kolínskou nepije. Knihu *Jak psát román* se jim najít nepodaří a během rozhovoru Hilary naznačí, že kdyby byl Philip doma, pozvala by Zappa na večeři, ale v dané situaci se to nepatří. Morrise její britská odměřenost a škrobenost podráždí a jakmile knihu objeví, pozve se na večeři sám. Hilary je zaskočená ale Zapp ji nakonec překvapuje, když si během chvíle získá sympatie jejich dětí znalostí moderní hudby a pochopením zájmů mladých lidí.

Na papridgeskou iniverzitu se vrací profesor Masters a Morrise oficiálně přivítá, což je zřejmě signálem, na který ostatní členové katedry čekali, aby se s ním mohli také sblížit. Masters má svébytný jazykový projev a Morrisovi zprvu činí problémy jeho mrmlání porozumět.

⁴⁵ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 45-46

⁴⁶ Tamtéž, s. 24

⁴⁷ Tamtéž, s. 64

„Mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmhe, mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm-
mmmmmmmmmmmmmmha, mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmhho,“ blekotal
mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm-mmmmmmmhho, mmmmmmmmmmmmmmmhu
Masters.“ Pumpoval Morrisovi oběma rukama naráz. „Mmmmmmmhe Zapp?
Mmmmmmmmmmmmmmmmmmmhho v pořádku? Mmmmmmmmmmmmmmmmmmmhe
čaje? Mmmmmmmha výborný.“ (...) Morris se dovtípil, že před ním stojí šéf
papridgeské katedry, navrátivší se z honu na maďarské kance, a že ho zve do
učitelské klubovny na občerstvení.⁴⁸

Morris se na Masterse vyptává, zajímá ho, co publikoval a je překvapen, když mu kolega Busby řekne, že na nic nemohou přijít. Busby připojuje historku o tom, jak jednou jeden student, nějaký Boon, zorganizoval bibliografickou soutěž, kdo vypátrá něco, co Masters napsal. Nikdo ovšem nenašel ani řádku. Masters byl jmenován šéfem katedry jako velmi mladý, rektorem univerzity byl tenkrát nějaký velký lovec, který pozval všechny kandidáty na svoje venkovské sídlo na lov. Koluje zvěst, že se kandidát, jenž měl největší šance, smrtelně zranil při stříbě, nebo že ho Masters zastřelil.

Philipovy začátky v Euforitě jsou mnohem akčnější, hned po jeho příchodu k budově univerzity vybuchne na záchodech bomba. U dveří kanceláře na něj čeká student Had Smith, který ho prosí o zapsání do Swallowova semináře praktické románové tvorby, což Philipa upřímně vyděsí, protože on sám by román nikdy nenapsal. Při jedné procházce městem zavítá dokonce do baru na striptýz, doma v Anglii by se bál, co si o něm pomyslí lidé, ale v USA se cítí svobodný, a dokonce se mu vystoupení dívek líbí.

Paralelně s tímto Philipovým zážitkem, něco podobného ale na jiném kontinentě zažívá i Morris. Zapp je do podniku nalákán jakýmsi pochybným Indem, v hledišti sedí sám, je mu strašná zima a z jediné nastydlé tanečnice se vyklube Mary, jeho spolusedící z letadla, která si potrat nakonec rozmyslela. Zapp jí slibuje pomoc.

Od třetí kapitoly („Dopisování“) Lodge mění formu svého románu a čtenáři zprostředkovává pokračování příběhu skrze vzájemnou korespondenci mezi Philipem a Hilary a mezi Morrisem a Désirée. V jednom z dopisů se Hilary ptá, zda Philip ještě chce poslat *Jak se psát román*, a sama knížku hodnotí jako zábavnou, protože v ní objevila kapitolu o tom, jak napsat román v dopisech, což

⁴⁸ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 68

se podle ní dělalo naposled snad někdy v osmnáctém století. Příručka *Jak psát román* se v díle stává dalším zdrojem pobavení. Celý příběh je protkaný citacemi a radami, jak napsat úspěšný román, Lodge ale své *Hostující profesory* píše právě v rozporu s tímto návodem (viz dále).

Dopisy zde plní ale i další zábavnou funkci - umožňují čtenáři získat přehled o tom, jak odlišně nebo neúplně vidí jednu a tutáž realitu sami hrdinové, kteří nejsou na rozdíl od autora vševědoucí, a neznají některé hlubší souvislosti, vnímají skutečnost jen ze svého úhlu pohledu. Například, Philip přijímá pozvání na další večírek katedry a chce společnost pobavit hrou „Pokoření“, jež sám vymyslel. Vtip je v tom, že každý musí uvést knihu, kterou nečetl, ale o které se domnívá, že ji určitě četli ostatní, přičemž dostává bod za každého hráče, který ji opravdu přečetl. Hráči tak musí pokořit sami sebe a přiznat své nevědomosti, aby mohli vyhrát. Philip popisuje své ženě, jaké problémy měl s pochopením pravidel jeho kolega Ringbaum a jak se hra zvrtila v hádku. Dál se pak zmiňuje o prodlužování pracovních smluv na univerzitě a vyjadřuje upřímnou radost, že se ho to netýká. Ve skutečnosti Philip netuší, že to byla právě jeho hra, která ovlivnila rozhodnutí o neprodloužení Ringbaumovy smlouvy. Tento fakt odhaluje až Désirée v dopise Morrisovi, v němž mu popisuje onen osudný večer a Ringbaumovo rozhořčení nad tím, že prohrával a to, jak nakonec uvedl Hamleta jako dílo, které nečetl. Toto přiznání uvedlo členy katedry do rozpaků, jedni ho podezírali, že to udělal jen pro to, aby vyhrál, a druzí se pohoršovali nad tím, jak je možné, že se na katedru anglistiky dostal někdo, kdo nečetl jedno ze stěžejních děl anglické literatury. Tři dny na to Ringbaumovi zcela nečekaně smlouvu neprodloužili.

V jiném dopise Morris Désirée přiznává, že se mu stýská po politickém ruchu Eufority. Popisuje průběh svého semináře a je znechucený přístupem studentů, kteří jsou příliš laxní a líní. Podle něj by Papridgi pár bombových útoků jen prospělo.

Korespondence mezi hlavními postavami a jejich manželkami děj zrychluje, zápletky se komplikují a osudy hrdinů se čím dál víc proplétají. Z dopisů se dovídáme, že Zapp zařídí těhotné Mary bydlení u Hilary, Philip o Zappovi neslyší nic moc dobrého a bojí se Morrisova špatného vlivu na svou dceru, přičemž on sám se s Morrisovou dcerou Melanií nevědomky vyspal. Do věci se vkládá Désirée a zjišťuje, že Melanie nyní chodí s Boonem.

Následující kapitola nese název „Čtení“ a je celá složená z novinových článků. Veškeré informace a dění podávané skrze výstřižky z novin působí objektivně a nezaujatě (na rozdíl od osobní korespondence v předešlé kapitole). Lodge zde využívá publicistický funkční styl a čtenář má možnost nahlédnout na aktuální situaci v Euforii a Papridgi opět trochu jiným způsobem. Děj popisovaný jen pomocí kratších článků nabírá ještě větší obrátky a zhušťuje se.

Autor dokazuje, že mu nečiní problém zakomponovat humor ani do specifického žurnalistického stylu a tak se mezi strohými a věcnými články s nadpisy jako „Lidová zahrada pro Plotinus“, „Mimořádná schůze studentského svazu v Papridgi“, „Sesuv domu“ a podobně objevuje několik naprosto nesouvisajících inzerátů na seznámení:

Hledám nejméně dvě bisex. dívky pro veselé schůzky ve třech i více s atrakt. třicátníkem, příp. též s jeho krás. ženou, event. s jejím femin. atrakt. transvest. bratrancem. Možno ve dvoj. i jednotli., zejm. vítány začátečnice svob. i provd. toužící poznat skup. sex. Disk. zaruč. Foto vít., není nut. Napiš, i když váháš.⁴⁹

Většina článků však informuje o studentských nepokojích, které se neobjevují jen v Americe ale už i v Anglii. Plotinský zpravodaj (USA) píše o snaze studentů a příznivců hippies vybudovat Lidovou zahradu na pozemku vedle univerzity. Podle budovatelů zahrady patří pozemek indiánskému kmeni Kuštanoánů a nikoli univerzitě, Informační kancelář Euforijské státní univerzity však prohlašuje, že univerzita pozemek před dvěma lety zakoupila, aby na něm časem vybudovala sportovní areál. Další titulky oznamují zatčení studentů a hostujícího anglického profesora pro krádež cihel. Staré cihly v směšné hodnotě sedmi dolarů a padesáti centů měly být pravděpodobně odneseny do Lidové zahrady za účelem vybudování rybníčku. Philips Swallow si zatčením očividně získal přízeň amerických studentů, kteří ho po propuštění bouřlivě přivítali.

V Papridgi se koná mimořádná schůze studentského svazu, studenti jsou nespokojení a chtějí se účastnit na správě univerzity. Jiný článek označuje studenty za militantní a popisuje obsazení univerzitní auly. Profesor Masters, charakteristický svou bojovnou povahou, komentuje tisku poměry na univerzitě, ale jeho výpověď je značně přemrštěná a působí komicky. Situaci přirovnává k druhé světové válce a postupu studentů k Hitlerově základní strategii.

⁴⁹ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 133

Prof. Masters má na stěně své pracovny velkou mapu znázorňující systém ústředního vytápění univerzity. „Tepelné potrubí je vedeno labyrintem tunelů,“ vysvětlil [Masters], „což by skýtalo znamenitou základnu pro odbojovou činnost, kdyby se vedení univerzity a administrativa musely uchýlit do podzemí. Pevně doufám, že rektor má tajný bunkr, do kterého se může urychleně přesunout.“ Rektorát to odmítl komentovat.⁵⁰

Brzy na to Masters odstupuje ze své funkce a kolují nejrůznější spekulace o jeho zdraví. Situace se přiosťruje a proti studentům zasahuje Národní garda slzným plynem, zasaženi jsou i civilisté a sami univerzitní učitelé protestují u rektora proti tak bezohlednému používání plynu. Neoficiální sdružení učitelů z Papridgeské univerzity navrhuje, aby byl zvolen prostředník pro vyjednávání mezi vedením a studenty, vybrán je Morris Zapp.

V páté kapitole („Výměna“) dochází k vyvrcholení děje a autor se v ní vrací ke konvenčnímu stylu prvních kapitol. Osudy hlavních hrdinů a jejich žen se zde prolnou a zapadnou do sebe. Philip se po prorokovaném sesunutí pronajatého domu přestěhuje k feministicky orientované Désirée, se kterou má brzy poměr. Cítí se s ní šťastný a svobodný a bez tíživého pocitu a stereotypu, jaký někdy zažíval s Hilary, zvládá starost o domácnost a péči o její děti. Lodge tu dokáže být vtipný i při popisu všednodenní přípravy snídaně a svačiny, kdy Philip vypráví dvojčatům o experimentu s jejich oblíbenými cereáliemi.

Namazal jim jejich oblíbený bílý chleba, nakrájený už v pekárně, obohacený vitaminy a prostý jakékoli chuti, přidal každému po jablíčku a uložil do svačinových krabic. Dvojčata se pustila do třetího talíře lupínků. Nová Euforie nedávno přinesla zprávu o experimentu, který dokázal, že myši krmené krabicemi od kukuřičných lupínků jsou zdravější než myši krmené lupínky.⁵¹

Philipovi konečně přijde balík s knihou Jak psát román. Kniha je po cestě poničená a když v ní Swallow zalistuje, zaujme ho část, která budoucí romanopisce poučuje o tom, že retrospektivních záběrů je třeba užívat jen málo a nebo raději vůbec, protože zpomalují spád příběhu a mohou zmást čtenáře. Vtip zde plyne z naprostého ignorování důležité příručky a rad v ní zmíněných, Lodge zrovna toto pravidlo doteď porušoval líčením Philipových vzpomínek na nedávné události.

Charles Boon pozve do své rádiové show Philipa, aby se vyjádřil k problémům souvisejícím s Lidovou zahradou a univerzitou. Jenže do přímého přenosu mu zavolá Hilary, která netuší, že s Philipem mluví v éteru, a chce

⁵⁰ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 174

⁵¹ Tamtéž, s. 182

rozebírat jejich manželské problémy. Swallow je vyvedený z míry, ale Boon se baví a odmítá hovor ukončit.

Na papridgeské univerzitě se zatím Morris stává váženým členem katedry a poradcem samotného rektora. Uprostřed jednání o Philipově povýšení je vyruší náčelník univerzitní stráže a lékař ze soukromé psychiatrické kliniky v jakémsi zapadákově, aby Zappa varovali před Mastersem, který z kliniky uprchl, aby se pomstil za odklizení z univerzity. Masters prý ze všeho viní Morrise a nebylo by divu, kdyby se mu chtěl pomstít. Morrise sdělení vyděsí a rozhodne se okamžitě jet domů, jenže už při cestě do pracovny pro klíčky od vozu narazí na rozzuřeného Masterse. Následuje divoká a pro čtenáře zábavná honička v kabinách papridgeského páternosteru (osobního výtahu s okružným nepřetržitým provozem).

(...) v jedné kabině zvolna sjíždí Masters a stojí při tom na hlavě. Užasle na sebe zírali [s Morrisem], dokud Masters nezmizel. Teprve mnohem později Morrisovi došlo, že když Masters vyjel nad nejvyšší patro, myslel si, že kabina se cestou dolů otáčí vzhůru nohama, takže raději udělal stojku, aby dopadl ze stropu na podlahu bez úrazu. (...) Morris skočil do kabiny jedoucí dolů. V desátém poschodí kolem něj profíčeł Masters, ale zahlédl ho, smykem se zastavil a naskočil do kabiny nad ním.⁵²

Naštěstí se Morrisovi podaří Masterse pomocí bezpečnostního zařízení ve výtahu uvěznit.

Hilary doposud odolávala Morrisovým návrhům, ale když se dozví, že její manžel má ve Státech poměr a žije s jinou ženou, nechá se svést. Teprve později vyjde najevo, že ona žena, se kterou ji Philip podvádí, je Morrisova choť Désirée, a manželský čtyřúhelník se uzavírá. Výměnný pobyt se schyluje ke konci a všichni tuší, že musí přijít nějaké rozřešení.

Pro závěrečnou kapitolu („Konec“) si spisovatel vybral formu filmového scénáře. Vedle dialogů postav najdeme scénické poznámky k exteriéru, zvuku, interiéru, bočnímu pohledu, detailu, střihu atd. Třebaže tyto komentáře a připomínky k ději lákají k přeskočení, i ony jsou určeny pro čtenáře, nejen pro herce a kameramany. A nebyl by to Lodge, kdyby látku scénáře a zároveň poslední kapitolu *Hostujících profesorů* nenapěchoval humornými scénami. Děj začíná na palubě dvou letadel kroužících nad New Yorkem, kde se mají všichni zúčastnění společně setkat. Každý z nich je zároveň něčí milenec a manžel

⁵² LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 183

(milénka a manželka), každý někoho podvádí a současně je podváděn. Atmosféra se jeví o to napjatější, že oba muži mají za milénku manželku toho druhého a vlastní ženy mají za milence manžela jejich milénky; navíc si nikdo nepřipadá jistý v tom, kdo je pro něj ten správný partner.

Désirée letící v boeingu 707 si čte a když si všimne, že Philip vedle ní spí, přeladí mu program ve sluchátkách na pohádku „O třech medvídcích“⁵³, ve které zrovna tatínek medvěd a maminka medvědice zjišťují, kdo spinkal v jejich postýlce. Philip se s provinilým leknutím probudí. Střih nás přesouvá na palubu letadla VC 10, kde jako cestující sedí Morris s Hilary. Dochází tu ke krizové situaci a Lodge znovu s humorem připomíná rozdíly mezi britským a americkým způsobem myšlení. Anglický pilot letadla VC 10 zpozoruje cosi znepokojivého. V pilotní kabině boeingu 707 zpozoruje americký kapitán cosi děsivého, jeho letadlo se řítí přímo na letadlo VC 10. Americký pilot zatáčí, aby zabránil srážce, anglický kapitán manipuluje s ovládacím zařízením a strhává letadlo stranou. Na palubě boeingu panuje zmatek, křik a pláč. Anglický kapitán volá nevzrušeně kontrolní věž Kennedyho letiště: „Tady BOAC WS 8. Musím vám oznámit, že těsně kolem nás proletělo letadlo.“ Americký pilot vztekle řve do mikrofonu: „Kurva, chlapi, jak nás to navádíte!“⁵³

Hrdinové se setkávají v hotelu na Manhattanu a nemohou se dohodnout, kdo s kým bude bydlet. Spor přerušuje střih a další scéna přesouvá čtenáře (diváky) do modrého pokoje, kde Morris projevuje nespokojenost nad tím, že skončil ubytovaný s Philipem. Telefonuje proto Désirée, jestli si některá z dam nechce s jedním z nich prohodit místo a je mu vcelku jedno, kdo s kým. Désirée připadá jeho nápad odporný a zavěsí. Hilary nemůže usnout a rozhodne si s Philipem promluvit mezi čtyřma očima, Désirée s Morrisem mluvit nechce, nicméně Morris se k ní přesouvá, aby Swallowovi měli soukromí. Další záběr ukazuje modrý pokoj brzy ráno, Philip a Hilary spí v objetí na jedné z postelí. Růžový pokoj popisuje scénická poznámka:

Kamera panorámuje po rozházeném pokoji: převrácené židle, shozené lampičky, strhaná prostěradla. Morrise a Désirée není vidět. Až nakonec je zahlédneme na podlaze mezi postelemi nahé, propletené v hromadě lůžkovin. Tvrdě spí.⁵⁴

⁵³ LODGE, D. *Hostující profesori*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3, s. 190

⁵⁴ Tamtéž, s. 196

Dopoledne oba páry diskutují co dál. Morris dokonce navrhuje společné bydlení pro všechny čtyři a jejich děti. Jejich rozhovor se přesouvá k mezigeneračním rozdílům a Philip, coby vyučující románové tvorby, poznamenává, že pro dnešní mládež je román zastaralý prostředek, „tyhle děti (...) nežijí román, ale film.“³³ Mezi Philipem a Morrisem se strhne debata nad způsobem ukončování románu. Žádný spisovatel nemůže před čtenářem utajit blížící se konec jeho díla, nevelký počet zbývajících stránek mluví totiž za vše. Čtenář ví, že se blíží ke konci a tak je na konec duševně připravený. U filmu přicházející konec tak jednoduše poznat nelze, nemůžeme s jistotou předpovědět, který záběr bude ten poslední. Režisér může film ukončit, kdykoli se mu zachce, a to bez jakéhokoli upozornění. Zrovna tak nečekaně končí Lodge svůj scénář k poslední kapitole *Hostujících profesorů* a nechává příběh otevřený.

V závěru knihy tak naprosto úmyslně přehlíží jednu z klíčových rad z příručky *Jak psát román*, která začínajícím spisovatelům radí, aby příběhy opatřovali šťastným koncem, protože ten je nejlepší, popřípadě koncem nešťastným, nejhorší variantou je totiž příběh bez konce.

7 SVĚT JE MALÝ

Román *Svět je malý* volně navazuje na *Hostující profesory*, a tak není divu, že se tu opět setkáváme s Morrisem Zappem i Philipem Swallowem. Dějiště se ovšem přesouvá do světa mezinárodních konferencí a v popředí se objevují nové a velmi zajímavé postavy. Lodge dokazuje své rozsáhlé vědomosti v oblasti (nejen) anglické literatury, literární kritiky a sémiotiky. Pole mezinárodních sjezdů poskytuje autorovi prostor pro jistou perzifláž globalizace, a protože hrdiny zůstávají odborníci a vědci v oblasti literatury, nebojí se satirizovat ani soudobou literární kritiku. Čtenáři orientující se alespoň v základních pojmech sémiotiky a sémantiky mohou v románu najít dávku intelektuálního humoru navíc.

Lodge v díle hojně pracuje s intertextualitou, jeho odkazy na jiné texty jsou někdy více jindy méně průhledné, ale vesměs tvoří bravurní kombinace, které dokreslují a obohacují děj a také dráždí a provokují čtenářovu fantazii. Důležitá je zde aluze na romanci, na tento žánr je v díle několikrát upozorněno a dílo částečně paralelizuje příběh Artušova rytíře Percevala a jeho hledání svatého grálu. O odlišnosti tohoto univerzitního románu už vypovídá samotný podtitul „*Akademická romance*“. Jedna z postav romanci definuje a čtenář si uvědomuje, jak moc má tato charakteristika společného s knihou v jeho ruce.

Skutečná romance je předchůdkyně románu. Je plná dobrodružství a náhod a záměn a překvapení a zázraků a jsou v ní spousty ztracených nebo očarovaných nebo bloudících postav, které hledají jedna druhou nebo pátrají po svatém grálu nebo jiném pokladu.⁵⁵

Lodgeův román je opravdu plný dobrodružství, nechybí ani náhody a momenty překvapení, někteří hrdinové jsou jakoby ztraceni ve „svém malém světě“ (Robin Dempsey), jiní hledají osudovou lásku s neutuchající nadějí a oddaností, přičemž se rozhodně nezdržují racionálním uvažováním, takže se opravdu chovají jako očarovaní, další bezcílně putují světem po mezinárodních schůzích a konferencích, ostatní pátrají po způsobu, jak dosáhnout na „svůj grál“ (profesuru při UNESCO). *Svět je malý* zachycuje neuvěřitelné množství osob, které se vzájemně potkávají a seznamují, jejich osudy se různě splétají a rozplétají, a najevo vychází stále nové souvislosti a skutečnosti. Tak velký počet postav tvoří pestrou škálu charakterů a jejich odlišnost i podobnost Lodge využívá

⁵⁵ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 7

k pobavení čtenáře. Zrovna tak čerpá z četných nedorozumění, do kterých se hrdinové musejí zákonitě dostat, setkávají-li se v různých zemích a s tolika lidmi.

Román zobrazuje vysokoškolské prostředí poměrně bez příkras a jeho hrdinové jsou v jádru obyčejní lidé, kteří mají své nedostatky jako každý jiný. Vypozorovat to můžeme už na začátku díla, kde autor vystihuje podstatu moderních konferencí.

Moderní konference (...) účastníkům umožňuje, aby si dopřávali všech rozkoší a kratochvílí spojených s cestováním, a přitom vypadali jako asketové usilující o své sebezdokonalení. Je sice třeba podstoupit určitá kajčnická cvičení – možná přednést referát a zcela jistě vyslechnout referáty ostatních. Jenže pod touto záminkou cestujete do nových a zajímavých krajů, poznáváte nové a zajímavé lidi, navazujete s nimi nové a zajímavé vztahy, vyměňujete si drby a důvěrnosti (protože historky pro vás omleté jsou pro ně čerstvé a naopak), každého večera se s nimi oddáváte jídlu, pití a radovánkám, a přesto se nakonec vrátíte domů s posílenou reputací seriózního pracovníka.⁵⁶

Jednu takovou konferenci zrovna pořádá v Papridgi Philip Swallow, jenže kvůli ošklivému počasí, neúčasti významných osobností a díky nepřlišné proslulosti papridgeské univerzity je účast žalostně malá. Přesto se tu objevují klíčové postavy, do Papridge přijíždí na svou první konferenci mladý Ir, Persse McGarrigle, který zatím nemá s životem v akademickém světě mnoho zkušeností. Persse se ještě nestihl přiklonit k žádné ze známých literárních teorií ani směrů a je pro to trochu zaskočen zapáleností a vyhraněností svých kolegů. Později dokonce přiznává, že nemá tušení, co si představit pod pojmem strukturalismus. Persse se zdá neposkvrněný ve všech směrech, ukazuje se, že je příbuzným ortodoxního katolíka doktora O'Shea z *Hostujících profesorů*, a jelikož i on byl vychován v podobném duchu, přijde mu zcela přirozené čekat na svou první sexuální zkušenost na svatební noc. Percy vedle ostatních postav působí naprosto naivně a až směšně nevinně, skládá básně, ve vztahu k ženám se chová jako nepřekonatelný romantik a své ideály si z většiny uchovává i při drsném střetu s realitou. V Papridgi poznává překrásnou, tajemnou a prudce inteligentní Angeliku, do které se okamžitě bezhlavě zamiluje.

Další výraznou osobností na konferenci je starší elegantní dáma, slečna Pruderyová. Ta navzdory svému věku razí teorii, že zásadním vodítkem pro interpretaci v literatuře je sex. Svůj nekompromisní názor dovede obhájit v jakémkoli díle, při večeři přirovnává grál v artušovské legendě k misce

⁵⁶ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 42

s omáčkou a vysvětluje, že už odnepaměti slouží miska jako symbol ženskosti. Oxfordského odborníka na středověkou literaturu sahajícího po omáčce přejde chuť. Persse její aplikace falické symboliky zaujme.

Konference bývají často spojeny s doprovodným kulturním programem, pro návštěvníky Papridge jsou zarezervované lístky na divadelní představení. Všichni se do divadla těší, ale z představení pohádky *Kocoura v botách*³⁶ se vyklube neuvěřitelná slátanina a fraška. Lodge neříká nic přímo, ale hlediště obsazené seriózními akademiky a jeviště okupované pokleslou lidovou zábavou dost jasně zpochybňují kvalitu literárních konferencí. Persse přiznává, že se v pochybné hře ztrácí, ale podle slečny Pruderyové je to velice snadné – boty jsou falické a kocour je kočka.

Dostáváme se k dalšímu problematičkému bodu četných literárních konferencí, totiž k tomu, že se na nejrůznějších místech světa scházejí pořád ti samí lidé a často s těmi samými referáty. Zářným příkladem tohoto jevu je zde Morris Zapp, který je na papridgeskou konferenci přizván, aby zvedl její úroveň. Morris se setkává s Philipem po deseti letech od jejich výměnného pobytu a z kontextu vyplývá, že se v roce 1969 nakonec rozhodli pro své právoplatné manželky. Nicméně Morris rozvodu s Désirée stejně nezabránil a Philip se s Hilary ocitl v stereotypu, jehož se obával, a tak se nebrání příležitostem ani úletům, které mu život nabízí, nechce slyšet, jak žijí jiní, chce všechno zažít na vlastní kůži. V románu *Svět je malý* nereprezentuje s Morrisem dvě odlišné kultury ale dva protikladné přístupy v oblasti literární teorie, a jak by se dalo čekat, Philip zastává tradiční humanistické stanovisko zatímco Morris razí nový radikální pohled.

Americký profesor upustil od svého plánu interpretovat dílo Jane Austenové ze všech možných hledisek, jelikož došel k závěru, že je to práce beze smyslu. Domníval se totiž, že cílem četby je porozumět významu textu. Jazyk textu přitom můžeme přirovnat ke kódu, který musíme dekodovat. Zapp nyní přichází s geniálním a zároveň šokujícím názorem:

K a ž d é d e k ó d o v á n í j e n o v é z a k ó d o v á n í . Když mi něco řeknete a já vám chci potvrdit, že jsem vašemu sdělení rozuměl, udělám to tak, že vám zopakuji svými slovy, to jest jinými slovy (...), protože kdybych vaše slova přesně opakoval, neměli byste jistotu, že jsem vám skutečně porozuměl. Ale používám-li vlastních slov, znamená to, že jsem váš význam změnil. A i kdybych

(...) vaše slova beze změny opakoval, neexistuje záruka, že se mi v mozku vytvořil duplikát vašeho významu (...).⁵⁷

Morris se dostává k jádru své přednášky nazvané „Textová kritika jako striptýz“ a přestože vyslovuje pozoruhodné myšlenky, jeho metafora striptýzu pro akt četby se nezdá příliš šťastná a v odborném publiku vzbuzuje spíše nepochopení a pohoršení. Zapp si ale dílčí neúspěch nikterak nepřipouští a s toutéž přednáškou se nechá vysílat na konferenci po celém světě. Má zkrátka svůj styl a dokáže z každé situace vytěžit maximum.

V Americe se novým trendem stává běhání pro zdraví a Morris, aby udržel krok s mladšími kolegy a současně zůstal v kurzu, začíná sportovat také, samozřejmě po svém, takže zatímco Percy žasne, když v polovině běhu Zapp nasedne do taxíku a nechá se odvézt, čtenář už se nepodivuje, když si ještě celý udýchaný zapálí na cestu domů jeden ze svých oblíbených doutníků.

Během trvání konference pobývá Morris u Swallowových. V důvěrném rozhovoru se mu Hilary svěří s problémy v manželství, Philip jí byl několikrát nevěrný s jednou ze svých studentek. Jenže dívka, Dita Saxová, se rozhodla poměru se učitelem využít ve svůj prospěch a mezi řádky testu z literatury mu vepsala vyděračský vzkaz, který nějaká dobrá duše okopírovala a zaslala přímo Hilary. Morris pozoruje Hilary a vidí, jak se na ní těch deset let podepsalo, doporučí jí, aby začala běhat. Jenže běhající Hilary přirovnal syn Mathew ke zpanikařenému rosolu a to ji od dalšího snažení odradilo. Hilary nevypadá šťastná, ale zdá se svou situací smířená. Dokonce si vzpomene na vtipný novinový článek vystihující její manželský život. Někaký člověk po infarktu se v něm ptal doktora, „jestli si neuškodí pohlavním stykem, a doktor mu odpověděl: „Ne, je to dobré cvičení, ale nesmí to být nic vzrušujícího, jen s vlastní ženou.“⁵⁸ Morrise historika sice rozesměje, ale i on sám upustil od svého pestrého sexuálního života a svou energii přesunul do pracovní sféry, v tomto románu se (jako mnoho ostatních) snaží dosáhnout na profesuru literární kritiky při UNESCO.

Z Papridge odlétá na další konferenci, v letadle svým cynismem a zvláštním smyslem pro humor vyděsí nervózního spolupasažéra. Nejprve jen tak prohodí, že zpoždění letu nabrali patrně tím, že zaměstnanci aerolinek oblepují

⁵⁷ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 31-32

⁵⁸ Tamtéž, s. 67

křídla izolepou, a panikařícího muže dorazí, když konstatuje, že kapitán musel zabloudit v mlze, jinak totiž netuší proč by pořád přejížděli po ranveji sem a tam. Spolucestující chce z letadla vystoupit a zasahovat musí letušky.

Morrise jeho otrlost později ale přece jen opustí, těsně před zahájením jím pořádané konference v Jeruzalémě je unesen levicovými teroristy, kteří po Désirée požadují výkupné ve výši půl milionu dolarů. Přesně tolik dostala za práva ke své knize *Děsné dny*, v níž jako nespoutaná feministka líčí každodenní horor v manželství s Morrisem Zappem. Tentokrát to není Morris ale Désirée, kdo baví čtenáře. Morrisova bývalá žena si nenechá zločinci diktovat podmínky a určuje svoje vlastní pravidla hry. Přestože Morris teroristy upozorňuje, že se s Désirée už před lety rozvedl, jsou vyděrači jejím přístupem zaskočení. Désirée si z nich dělá legraci, smlouvá a celou záležitost bere jako zábavnou dražbu. Za Morrise jim nabízí jen nepatrnou částku, protože odmítá platit za manžela, kterého se pracně zbavila. Morris je nakonec vrácen zadarmo a Désirée hodlá tuto epizodu, kde došlo k obrácení mocenských vztahů mezi mužem a ženou, použít jako látku pro svou novou knihu.

Z Philipa se stal vedoucí katedry a těší se popularitě. Cestuje po konferencích po celém světě a užívá si je se všemi radovánkami. Dovídáme se o jeho dalším milostném dobrodružství, jež ho narozdíl od úletu se studentkou hluboce zasáhlo. V Itálii se zamiloval do ženy jménem Joy, která brzy po jejich románu s celou rodinou zemřela při leteckém neštěstí. Lodge dokazuje, že v jeho románu se může stát opravdu cokoli, a tak se Philip s Joy znovu setkávají v Turecku, kam byl Swallow pozván, aby přednášel o Hazlittovi. Joy netušila, že ji Philip považoval za mrtvou a vysvětluje, že do letadla nastoupil jen její manžel, ale na seznamu obětí zůstala jména celé rodiny.

Turci považují Philipa za významnou návštěvu, háček je v tom, že u nich na univerzitě nikdo Hazlitta nečetl. Jeden z vyučujících se tedy narychlo pouští do jeho studia, aby zachránil čest univerzity. Philip nevěděl, co může od Turecka očekávat a proto se před cestou snažil informovat u kolegy, ten ho ale spíše vystrašil. Turecko je podle něj země, kde se rozmáhá terorismus a politické vraždy. Stát má žalostnou ekonomiku, import zakázaný, takže není káva, cukr, možná ani toaletní papír. V zemi se také často vypíná proud. Přítel posléze Philipa ujistí, že pokud ho někdo omylem nezastřelí a nesladí si čaj, čeká ho příjemný výlet. Philip si bere rady k srdci, ale už od samého přiletu ho stíhá trapas za

trapasem. Protože se balil na poslední chvíli, má po kapsách zastrkané spodní prádlo a z baloňáku mu visí tričko, hned při výstupu z letadla zakopne a spadne do hlubokého výmolu na silnici. Celou cestu z letiště se schovává za řidičovo opěradlo, těžko říct, zda se bojí případných výstřelů, nebo provozu na dálnici, která ještě není dodělaná a auta v obou směrech jezdí po jedné straně. Philip jede s tureckými kolegy položit věnec na Atatürkův hrob, prostředí mauzolea na něj působí velmi tísnivě a navíc se dozvídá, že urazit Atatürkovu památku neuctivým chováním je těžký zločin. Bohužel neví, co přesně se rozumí neuctivým chováním, a pro to se raději na všechno ptá a žádá o dovolení, i když se potřebuje jen vysmrkat. Pan Custer ho uklidňuje a nabádá ho, ať dělá všechno po něm. Jenže Custer záhy zakopne o křivou dlaždici a Philip se kácí dolů s ním.

Turecká univerzita dopředu požádala Britskou radu, jestli by Philip mohl přednášet o širším tématu, než jakým je Hazlitt, například o literatuře a historii, nebo literatuře a společnosti, nebo literatuře a filozofii, v telexu se ovšem téma přednášky nějak zkomolilo a Philip dostal zprávu, že má přednášet o literatuře a historii a společnosti a filozofii a psychologii, takže si připravil přednášku o všem. V noci trpí Philip žaludečními potížemi, pravděpodobně způsobenými tureckou kuchyní, cestu do koupelny mu navíc stěžuje vypnutý elektrický proud. Naštěstí se do koupelny došourá včas. Když se utírá, světla se sama od sebe rozsvítí a Philip zjišťuje, že je u páté stránky své přednášky o Hazlittovi.

Philip nakonec své závazky v Turecku splní a chystá se domů ukončit kvůli Joy nefungující manželství s Hilary. Jenomže než jí stihne cokoli říct, Hilary mu radostně oznámí, že si našla práci v manželské poradně. Philip usoudí, že vlastní rozvod by nebyl nejlepší reklamou a Hilary zatím nic neřekne. Další šok čeká Philipa na výletě, který je součástí programu Morrisovy jeruzalémské konference. V Izraeli se čirou náhodou objeví jeho syn Mathew a překvapí ho zrovna když se objímá s Joy. Mladíkovi je to vcelku jedno, ale Philip se stydí a Joy si uvědomuje, že jejich vztah nebude fungovat. Po této události Philip náhle onemocní. Morris tvrdí, že jde o pouhý úžeh, ale Swallow si vsugeruje příznaky legionářské nemoci, na kterou neexistuje lék a každý nakažený zemře. Mezi ostatními účastníky propukne panika a všichni se balí a odjíždějí.

Philip však nestíhá jen samé nepříjemnosti, ale dočká se i úspěchu ve své pracovní sféře. Jeho knize *Hazlitt a laický čtenář* se nakonec přece jen dostane velmi příznivé recenze od kritika Parkinsona. Ten o knize zprvu nemá valné

mínění, ale když ji otevře, upoutá ho citát z Hazlittova eseje o „Nevědomosti učených“:

Kritik dnes není kritikem, dokavad nejjasnějšímu sdělení nevnutí násilím tisíc významů ... Po pravdě mu nejde o to, aby dobře vystihl svého autora – na tom mu záleží pramálo -, ale aby vzdal poctu sobě samému a předvedl, jak ovládá všechny novinky a metody kritiky.⁵⁹

Parkinson si uvědomuje, že v Swallowově knize by se nechala načerpat munice proti Zappovi, jehož kritiku má zrovna rozepsanou, a zároveň by se její recenzí mohl sám zviditelnit, pokud ji prohlásí za výchozí bod anglické literární kritiky. Lodge zde ovšem usiluje o něco jiného, citováním pasáží z Philipovy knihy ve skutečnosti nastavuje satirické zrcadlo moderní literární kritice i kritikům samotným.

Nejučenější je ten, kdo má nejvíc vědomostí o věcech co nejvzdálenějších běžnému životu a opravdovému pozorování, tedy o věcech nejméně upotřebitelných a nejméně ověřitelných zkušeností, o takových, které jsou i po nejdelším zkoumání plné nejistot, nejasností a rozporů.⁶⁰

Lodge v díle *Svět je malý* představuje mnoho nových postav a používá k tomu svou oblíbenou metodu „co se děje ve stejný čas na jiném místě“. Přesouvá tak čtenáře ze země do země, z kontinentu na kontinent a seznamuje ho s různými lidmi, kteří mají něco do činění s literární kritikou. Než si čtenář všechny nové postavy zapamatuje, respektive si je dovede spojit se správnou zemí a charakterovými vlastnostmi, trochu se ztrácí. A Lodge mu to neusnadňuje, ba si s čtenářem přímo hraje. Pozorovat to lze na postavě Akbila Baraka, Philipova hostitele v Turecku. Než se s Philipem sejde na letišti, autor se o něm několikrát zmiňuje, pokaždé však píše jeho jméno jinak (Akbil Barak, A. Borak, A. Norak)⁶¹ a čtenář si zprvu není úplně jist, zda jde o jednu a tu samou postavu nebo zase o někoho jiného. Aby toho nebylo málo, objevují se tu i vedlejší postavy z *Hostujících profesorů* jako Howard Ringbaum nebo Robin Dempsey.

Ringbaum letí se svou ženou Thelmou do Londýna a na palubě letadla ji přemlouvá k pohlavnímu styku. Thelma netuší, co to do něj vjelo, ale Howard, který chce uspět v každém oboru lidské soutěživosti, touží po členství v klubu Aeros, což je exkluzivní sdružení mužů, kteří dosáhli pohlavního spojení na palubě letadla.

⁵⁹ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 161

⁶⁰ Tamtéž, s. 122

⁶¹ Tamtéž, s. 102, 115

Jeden kolega (...) [se] nabídl, že ho do klubu doporučí, když jedinou podmínku členství splní. Howard se zeptal, počítají-li se také manželky. Kolega řekl, že to sice není zvykem, ale přijímací komise by prý snad přimhouřila oko. Howard se zeptal, jaký se žádá důkaz a kolega odpověděl, že třeba předložit papírový ubrousek se značkou známé letecké společnosti, podepsaný oběma partnery. (...) Ringbaum (...) bez nejmenšího zaváhání na tento nejapný vtíp naletěl.⁶²

Robin Dempsey se v Papridgi také pokouší o krásnou Angeliku, jenže slečna Puppová se ve společnosti mužů, kteří se ji neustále snaží svést, dovede pohybovat s neobyčejnou lehkostí a vždy jim bez potíží hravě vyklouzne. Dempsey se do její přízně vtírá opravdu vytrvale a tak mu Angelika, aby se ho zbavila, slíbí, že ho večer navštíví v jeho pokoji. O Angeliku, avšak s těmi nejčestnějšími úmysly, usiluje i Persse, dokonce ji při svitu měsíce žádá o ruku. Angelika ho varuje, že možná není počestná a nevinná, jak si Percy představuje, ale mladý muž ji tak miluje, že by byl schopen ustoupit ze svých morálních zásad a vše jí odpustit. Angelika mu tedy řekne číslo pokoje, aby se v něm mohl schovat a dívat se, jak půjde spát, stejně jako to udělali hrdinové v Keatsově básni *Předvečer svaté Anežky (The Eve of St. Agnes, 1819)*. Percy večer vyhledá její pokoj a vlezte si do skříně, odkud má dobrý výhled. Zanedlouho vstupuje postava a rozechvělý Persse sleduje, jak se pomalu svléká, jenže místo půvabné dívky pozná nahého Dempseyho. Oběma je brzy jasné, že si z nich Angelika vystřelila.

Dempsey se vrací na univerzitu do Darlingtonu, kde pracuje na velmi zvláštním projektu. Kolega Josh mu okamžitě zvedne náladu, jakmile mu oznámí, že jim do výpočetního střediska přišla Eliza, což je speciální počítačový program, pojmenovaný podle hrdinky Shawova Pygmalionu. Eliza umožňuje počítačům komunikovat s lidmi prostřednictvím displeje (uvědomme si, že se nacházíme v roce 1979). Rozhovory však musí mít vymezený kontext, aby v nich počítač s naprogramovaným repertoárem reakcí mohl sehrát žádoucí roli inspirátora a tazatele, jako modelová rozmluva byl pro Elizou vybrán dialog mezi psychiatrem a pacientem. Dempsey program vyzkouší a okamžitě se stává závislý, jeho svět se smrskává na každodenní zpověď počítači. V Elize spatřuje „někoho“, kdo o něj konečně jeví zájem a dovede ho vyslechnout. Dempsey se brzy chová jako posedlý a s nikým jiným nekomunikuje, Josh se proto rozhodne jednat a s Elizou si pohraje. Když se Dempsey vypisuje ze své nenávisti k Swallowovi, počítač mu provokativně odpoví, že to bude právě Swallow, kdo dostane zmíněnou profesuru,

⁶² LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 92

později zdrcenému Dempseymu dokonce navrhne, ať se zastřelí, jenže to už Josh nevydrží a při pohledu na kolegův vyděšený obličej se začne smát ...

Známý anglický spisovatel Ronald Frobisher obviňuje Dempseyho, že mu „zprasil styl“⁶³ Dempsey zadal do počítače každé slovo, které Frobisher kdy publikoval, a program z toho vyvodil četné informace o Frobisherově idiolektu – o způsobu, jakým zachází s jazykem. Spisovatel se třeba dověděl, že nejčastěji používá slovo „maz“ a nejrůznější jeho tvary, slova s tímto kořenem se v jeho dílech objevují v doslovném i přeneseném významu. Přímou řeč mužských postav uvozuje slovesem „řekl“, zatímco pro promluvu žen využívá nejrůznější varianty jako vzdychla, zasténala a podobně. Hrdinové mívají modré oči a zamilovávají se do žen se jménem začínajícím hláskou R, nejoblíbenější nadávkou protagonistů je „do řiti“⁶⁴. Rozbor Frobishera natolik deprimoval, že už několik let nevydal ani řádku, protože cokoli napíše mu připadá mechanické a snadno předvídatelné.

Frobisher je pozván na slavnostní předávání cen za literaturu, které se koná v salonku již nepoužívaného výletního parníku zakotveného u Viktoriina nábřeží. Jedno z ocenění, cenu za poezii, má obdržet i Persse. Poklidný průběh večera však naruší potyčka mezi Frobisherem a literárním kritikem Rudyardem Parkinsonem. Do šarvátky se zaplete i Ringbaum, kterého ve vzniklém zmatku nakopne vši silou a zcela úmyslně vlastní žena. Ringbaum ovšem obviní Persse a ten je z lodi vyhoštěn spolu se spisovatelem. Frobisher na oplátku za bezpráví starou loď odvazuje a s pocitem zadostiučinění s Percym pozoruje, jak se parník kolébá po Temži (nechá ho ale jištěný jedním lanem, chce osazenstvo jen trochu vyděsit, ne zabít). Persse jede s Frobisherem do rádia, kde má spisovatel dělat interview v přímém přenosu z Austrálie. Frobisher zvládá rozhovor s australským moderátorem Rodneyem Wainwrightem obdivuhodně klidně. Po ukončení rozhovoru zvukový technik zjistí, že v Sydney zapomněli vypnout linku a nevědí, že je v londýnském studiu ještě poslouchají. Persse se odposloucháváním na vzdálenost dvaceti tisíc kilometrů baví, ale Rodney Wainwright začne anglického spisovatele pomlouvat a připomene, že Frobisher za posledních osm let nic nevydal. Spisovatel podle něj navíc ani neporozuměl otázce k postmodernismu a Rodney ho před kolegou Gregem prohlásí za odepsaného. Frobisher není typ

⁶³ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 185

⁶⁴ Tamtéž, s. 184

člověka, který by si nechal urážky jen tak líbit, zapíná mikrofon a Rodney netuší, co se děje:

„Tu svou otázku o postmodernismu si můžete strčit do řiti, Wainwrighte,“ řekl. U protinožců nastalo ohromené ticho. Pak špitl Rodney Wainwright: „Co to bylo?“ „Ježíš ...,“ řekl Greg. „Ježíš?“ „... marjá, ta kravská linka je pořád zapojená,“ dopověděl Greg.⁶⁵

V románu *Svět je malý* se neobjevuje žádná ryze záporná postava, za to těch méně sympatických se najde hned několik. Jednou z nich je právě Rodney Wainwright, přičemž čtenář s touto postavou spíše soucítí. To se o německém zástupci literární teorie Siegfriedovi von Turpitz ani o nepříjemném kritikovi Parkinsonovi říci nedá.

Australský univerzitní učitel Rodney nemůže za nic na světě pohnout se svým referátem na jeruzalémskou konferenci o budoucnosti literární kritiky. Od práce ho odvádí nejrůznější myšlenky, nejčastěji ty na jednu ze svých studentek, na blondýnku z Anglie, Sandru Dixovou. Rodney se pokouší napsat referát celé týdny, ale bezúspěšně. Jeho snažení dopadne vždy stejně, po prvních pár větách už nemá co říct, mačká papír a hází ho do koše. Morris Zapp Rodneymu neustále odkládá termín odevzdání, ale Australan nedokáže referát sesmolit ani do začátku konference, ba ani do jejího konce. Wainwright se snaží dokončit svůj příspěvek ještě po příletu do Jeruzaléma, zatímco všichni ostatní si konferenci užívají, protože Morris sestavil velmi volný program, Rodney sedí zavřený ve svém pokoji a prožívá střídavě stavy úzkosti a vzteku. Jediný referát, který s sebou má, je seminární úkol z dějin anglické literatury s názvem „Matthew Arnold a jeho teorie kultury“, jenž mu před odletem odevzdala Sandra Dixová.

Podle Matthewa Arnolda je kultura způsob, jak poznat nejlepší lidi v oborech, na kterých člověku nejvíc záleží. Matthew Arnold byl slavný školní inspektor, který napsal svou vlastní autobiografii a vynalezl rugby a taky teorii kultury. Jestli nedostanu z dějin anglické literatury dobrou známku, řeknu vaší ženě, že jsme spolu v tomto semestru měli tři styky ve vaší kanceláři a že jste mě při požárním cvičení nechtěl pustit ven, aby nás někdo neviděl vycházet spolu ...⁶⁶

Při čtení práce australské studentky z Anglie Sandry Dixové se čtenáři okamžitě vybavuje jiná studentka, Dita Saxová, která stejným způsobem vydírala Philipa Swallowa a která se po onom incidentu z Anglie odstěhovala neznámo

⁶⁵ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 178

⁶⁶ Tamtéž, s. 296

kam. Lodge opět uvádí čtenáře v pochybnost, podobně jako to prováděl s Akbilem Barakem, jenže tentokrát zůstává hádanka, zda jde o tatáž osobu, nezodpovězena a záleží jen na interpretaci individuálního čtenáře. Snadno se lze přiklonit k názoru, že se jedná o jednu a tu samou dívku, protože v Lodgeově románu je svět prostě malý, a lidé se v něm potkávají „jen tak náhodou“ po celé zeměkouli.

Nicméně Rodney svůj referát dokončit nezvládne, večer před svým výstupem se nehorázně opije a ráno se, přestože je ateista, ve svatém městě diplomaticky modlí k Jehovovi, Alláhovi i Ježíši Kristovi. Zoufalý Wainwright se tedy svěří do rukou božích a jde přednést to, co má. Pomalu ale jistě se blíží k bílému místu. Vzadu v publiku zašumí. Rodney začne číst svou poslední větu a jeho přednáška je náhle přerušena kvůli Swallowově možné legionářské nemoci.

Další z méně populárních postav je německý teoretik Siegfried von Turpitz, který rovněž touží po úspěchu, ale neštítí se špinavé hry a ukradne Percymu referát, který pak vydává za svůj. Tato postava na sebe strhává pozornost především černou rukavicí, jež nikdy nesundává, a o tom, co skrývá pod ní, kolují jen mnohé zvěsti. Někdo tvrdí, že schovává ošklivé zranění z války, jiní že má ruku zdeformovanou nějakou mutací. Siegfriedova žena Bertha ho nikdy nespátřila bez rukavice, a tak není divu, že chtěla manželovu ruku vidět. Vyprávěl jí, jak ho jeho první žena požádala, aby si rukavici sundal alespoň po tmě, a on si ji pak zapomněl natáhnout. O jeho první ženě je známo, že zemřela na infarkt, jednoho rána ji vedle sebe našel mrtvou. Od té doby ho už Bertha o stáhnutí rukavice nikdy nepožádala. Nicméně Von Turpitz nakonec překvapivě sklízí posměch, protože se ukáže, že pod rukavicí ukrývá naprosto zdravou ruku.

Opravdu nepříjemnou postavu ztělesňuje oxfordský profesor a kritik Rudyard Parkinson. V životě prahne jen po vlastním úspěchu, je namyšlený a arogantní. Parkinson se nikdy nezamiloval a ani po tom netouží. Láska má podle něj přímo katastrofický účinek na pracovní výkonnost, a proto čas, který ostatní věnovali lásce a sexu, věnoval čtení a psaní. Parkinson odmítá napsat recenzi Percyho práce o T. S. Eliotovi, protože její kritiku považuje pod svou úroveň.

Lodge tu spojením Percyho a Eliota opět nenápadně zasazuje motiv hledání grálu. V Eliotově *Pustině* (*The Waste Land*, 1922)

se totiž nachází četné aluze právě na legendy o grálu. Sám autor inspiraci Eliotem přiznává ve své eseji „Kierkegaard for special purposes“⁶⁷ a první věta, kterou Persse v románu pronese, je také citací prvního verše *Pustiny*: „Duben je nejkrutější měsíc“.⁶⁸

Parkinsona snadno odhadne i Cheryl, která pracuje jako kontrolorka letenek na londýnském letišti. Ačkoli si této mladé ženy povšimne jen málokdo, ona věnuje pozornost každému a mnohdy sehraje v jeho životě mnohem větší roli než se může na první pohled zdát. Cheryl si zpestřuje práci tím, že se snaží klienty co nejrychleji odhadnout, a cestující do letadla usazuje podle toho, jak jsou jí sympatičtí. Milé zákazníky odměňuje nelepšími sedadly, ty nepříjemné sedadly u toalet nebo vedle matek s brečícími dětmi a kdykoli to jde, umístí vedle sebe atraktivní osoby opačného pohlaví. Cheryl zbožňuje romance a na lásku nedá dopustit. Parkinson na Cheryl zapůsobí tak silně, že mu letenku opatří značkou pro pašeráky, a kritik tak zmešká konferenci, jelikož je zadržen pasovou kontrolou a následně podroben ponižující tělesné prohlídce a výslechu třetího stupně.

Další postavou, kterou Lodge baví čtenáře, je japonský překladatel Akira Sakazaki. Lodge tu naráží na problém většiny překladatelů – každý jazyk je svým způsobem unikátní systém a přeložit některé výrazy doslovně do jiného jazyka prostě nelze. Akira se pokouší přeložit do japonštiny Frobisherovu poslední knihu, práce mu jde ale velmi pomalu, a protože kniha plná idiomů, slangu a vulgarismů má k učebnicové angličtině daleko, nezbyvá Sakazakimu nic jiného než zasypávat dopisy samotného autora a zjišťovat, co chtěl danými výrazy říci.

Str. 107, 3. ř. zdola: „Do řiti, nekecej, dneska mám tak akorát chuť na nějakou buzeraci.“ Chce tím Ernie říci, že náhle dostal chuť na homosexuální styk? Pokud ano, proč to sděluje své manželce?⁶⁹

Vrznuli si na zadním sedadle. Znamená to, že zadní sedadlo Enochova automobilu mělo skřípavá pera?⁷⁰

Akira je spojen i s postavou Persse, jehož hledání Angeliky po všech možných světových konferencích se line celým románem. Persse lítá ze země do země, než se ovšem dostane na místo konání té nebo oné konference, je už obvykle po programu a hosté se rozjíždějí domů nebo v případě Angeliky opět na

⁶⁷ LODGE, D. *Consciousness and the Novel: Connected essays*. Harvard : Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00949-5

⁶⁸ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 8

⁶⁹ Tamtéž, s. 108

⁷⁰ Tamtéž, s. 110

jinou konferenci. Ve Švýcarsku mu Angelika uniká jen o vlásek a Perssovi se podaří získat ubytování v tom samém pokoji, kde noc předtím spala. Když Persse dorazí na Havaj ani ho nepřekvapuje, že konference zrovna skončila a Angelika už odlétla někam jinam. Slečna Pruderyová mu oznámí, že Angelika se chystala na konferenci na východ, nejspíše do Tokia (ve skutečnosti však letěla do Soulu), a tak Persse neváhá a pospíchá za ní. Brzy zjišťuje, že v Tokiu se žádná konference, která by mohla zajímat ženu jeho srdce, nekoná, a tak zachází alespoň do místní hospody. Servírka ho žádá, aby šel zpívat, jedná se totiž o karaoke bar, ale Percy nic takového nezná a nerozumí, co se po něm chce. Na scéně se jako tlumočnick objevuje Akira Sakazaki a oba muži se brzy spřátelí. Akira nemůže uvěřit, že Persse se zná osobně se spisovatelem, kterého zrovna překládá. Lodge se tu ještě jednou vrací k problémům translatologie. Akira se zmiňuje, že některé japonské překlady anglických děl jsou docela volné, a jako příklad uvádí Shakespearovu hru „Podivný případ masa a prsou“.⁷¹ Persse zdvořile podotkne, že tuto hru nejspíš nezná, Akira vysvětluje, že má na mysli *Kupce benátského* (*The Merchant of Venice*, 1596-1598), což Persse pobaví. Akiru ovšem nikdy nenapadlo, že by takové překlady mohly být zábavné.

Percyho pátrání po Angelice je plné zvratů a nedorozumění, mladý muž se souží neopětovanou láskou a jeho hledání je spíš zkouškou vytrvalosti a oddanosti jako v romanci. Přesto Lodge zvládá hrdinovo putování prokládat vtipnými příhodami. Když Persse odlétá znechucený z Amsterdamu potom, co objevil Angeliku jako prostitutku ve výloze jednoho z domů lásky (ještě netušíc, že jde o Angeličino dvojče), nemá žádnou chuť do života. Ze své apatie se probírá až na palubě letadla, kde ho rozptýlí zmatek a panika, kterou vyvolá kapitánovo hlášení oznamující, že při startu praskla jedna pneumatika, a tudíž u přistání budou podle bezpečnostních předpisů přítomny požární a záchranné sbory. Načež až příliš podrobně vylíčí, co všechno by se mohlo při přistání stát, a doporučí posádce, aby zaujala pozici pro nouzové přistání. Mezi cestujícími vypukne chaos a letušky, které by měli pasažérům pomoci a poradit, vypadají, jako by radu a pomoc potřebovaly samy. Při sestupu letadlo navíc vletne do vzdušného víru, jenž

⁷¹ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 291

s prasklou pneumatikou sice vůbec nesouvisí, ale někteří vyděšení pasažéři si udělají přesně opačný závěr. Letušky pobíhají zmateně uličkou a prosí cestující, aby nenafukovali záchranné vesty, a odráží naléhavé objednávky alkoholu. Jeden z pasažérů požádá letušky, zda by se mohli všichni společně pomodlit modlitbu kajících hříšníků, ale protože se na palubě nenajde žádný kněz, je na letuškách, aby se úkolu zhostily. Jenže ani jedna si na modlitbu nemůže vzpomenout.

„Ve jménu Otce a Syna a Ducha svatého,“ zakňourala Brigid do mikrofonu. Pak jej schovala do dlaně a zasyčela. „Já mám okno! Já si na tu modlitbu nemůžu vzpomenout.“

„Tak se modli, co chceš,“ naléhala Moira. „Co tě napadne.“

Brigid pevně zavřela oči a přiložila si mikrofon ke rtům. „Požehnej nám, Pane, dary,“ řekla, „jež z tvé ruky požívati budeme.“

Persse se smál ještě po deseti minutách, když naprosto bezpečně (...) přistáli.⁷²

Po dlouhých měsících Persse konečně nachází Angeliku na konferenci v New Yorku, kde má Arthur Kingfisher, nejstarší z literárních kritiků, jmenovat vhodnou osobu na profesuru při UNESCO. Kingfisherův životopis mapuje vývoj literární teorie v minulém století, ve dvacátých letech studoval v Moskvě se Šklovským, ve třicátých letech s Richardsem v Cambridgi, pak s Jakobsonem v Praze, a koncem let čtyřicátých emigroval do Spojených států, kde se dál věnoval kritice. V současnosti můžeme u Kingfishera pozorovat jakousi paralelu mezi jeho neaktivitou v oblasti literární kritiky a jeho soukromým životem, prostým jakékoli sexuální touhy, přestože vědec žije s mladou asijskou přítelkyní.

Součástí konference je fórum o funkci literární kritiky a její budoucnosti. Michel Tardieu (francouzský homosexuální naratolog), Fulvia Morganová (italská marxistka a specialistka na teorii kultury), Siegfried von Turpitz i Philip Swallow přednesou poměrně zajímavé referáty, akorát Morris Zapp řekne v podstatě to, co řekl v Papridgi. Každý zmíněný má na funkci a budoucnost kritiky svůj vlastní vyhraněný názor. Arthur Kingfisher se zdá ale unuděný, probere ho až Percyho dotaz, co by přednášející dělali, kdyby s nimi všichni souhlasili. Zpočátku mu přednášející nerozumí, avšak Kingfisher pochopí – Persse chce naznačit, že v kritické praxi není důležitá pravda, ale odlišnost, kdyby s kritikem všichni souhlasili, museli by dělat to, co on, a kritika by pro ně ztratila půvab. Zvítězit zde znamená prohrát. Kingfisher je Percyho poznámkou nadšen.

⁷² LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 206-207

Lodge skrze Percyho poukazuje na jednu z nejobecnějších zákonitostí literární kritiky, podobně jako se Robyn Penroseová v autorově dalším románu *Pěkná práce* snaží vysvětlit principy literární interpretace, kde jde také značnou měrou o subjektivní postoj.

Později Kingfisher dostává chuť na svou přítelkyni, zcela náhle a nečekaně jako nenadálý příliv teplého počasí, který překvapí účastníky prosincové konference. Spolu s libidem se Kingfisherovi vrací i touha pracovat a tak se k údivu všech jmenuje na profesuru literární kritiky pod záštitou UNESCO sám.

Percy nachází Angeliku na příležitostném fóru o romanci, kde přednáší velmi zajímavý referát vycházející z Barthesova díla *Rozkoš z textu (Le Plaisir du texte, 1973)*. Angelika přirovnává rozkoš tělesnou k rozkoši z textu a tento přístup vysvětluje:

[Rozkoš] spočívá v soustavném dráždění a odkládaném ukojení čtenářovy zvědavosti a touhy – touhy po vyřešení záhady, po dovršení akce, po odměnění dobra a potrestání zla. Podle tohoto modelu je naše rozkoš z textu paradoxní tím, že zatímco potřeba ‚vědět‘ nás nutí pronikat textem, ukojení této potřeby znamená konec rozkoše, právě tak jako v psychosexuálním životě se dobytím Druhého zabíjí Touha.⁷³

Lodge v tomto díle volí podobnou taktiku jako v *Hostujících profesorech*, kde nejprve psal svůj román v rozporu s pravidly z příručky pro romanopisce a později nechal své postavy, debatující nad rozdílným způsobem ukončování knihy a filmu, předpovědět konec románu. Podobně v této knize čtenář zjišťuje, že se tentokrát naplnila definice romance pronesená jednou z postav, a Angelika svým referátem předjímá, jak román *Svět je malý* dopadne, resp. Lodge skrze její referát konec anticipuje.

Persse nachází Angeliku a miluje se s ní, jakmile ovšem čtenář začíná pociťovat uspokojení nad završením jeho příběhu, ukazuje se, že Persse neprožil svůj první milostný zážitek s Angelikou, ale s její sestrou Lily. Percy je zprvu našťvaný, ale Lily mu dokazuje, že Angeliku ve skutečnosti nemiluje, ani nemůže, jelikož ji ve skutečnosti nezná, a Percymu dochází, že miluje jen ideál, který si sám vytvořil ve své mysli.

A jak vyjádřila Angelika, narozdíl od epiky dochází v romanci k mnohonásobnému vyvrcholení a rozkoš z textu se znovu a znovu opakuje. „Sotvaže je v hrdinově osudu odvrácena jedna krize, nastává druhá, sotvaže je

⁷³ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 318

vyřešeno jedno dobrodružství, začíná se nové.“⁷⁴ Persse si záhy uvědomuje, že je do něj zamilovaná Cheryl z londýnského letiště, kterou na svých cestách několikrát potkal. V Percym se rovněž probouzí city k této dívce a když ji poslední den v roce hledá na letišti, zjišťuje, že za označení problémového zákazníka za pašeráka, dostala výpověď. Její kolegyně mu prozrazuje, že se Cheryl rozhodla cestovat a poznat svět, nikdo ale neví, kam vyrazila. Persse zůstává stát před tabulí s nápisem odlety a přemýšlí, kde ji začne hledat. Jeho příběh tedy nekončí a Lodge nechává své čtenáře užívat si rozkoše z textu, aniž by jejich potřeby plně uspokojil.

Jistého uspokojení se čtenáři přesto dostává v podobě završení příběhů vedlejších postav. Toto završení však působí natolik přehnaně idylicky, že účinkuje spíše komicky. Philip se opět vrátí ke své ženě Hilary, jíž se v manželské poradně daří natolik, že dokonce dá dohromady Dempseyovi, Morris si chce vzít Ringbaumovu bývalou ženu, Désirée se dá dohromady s Frobisherem, který začne znovu psát, a ze slečny Pruderyové se vyklube matka Angeliky a Lily, v dětství odložených dvojčat, která měla už v pokročilém věku s Arturem Kingfisherem.

⁷⁴ LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2, s. 318

8 PĚKNÁ PRÁCE

Pěkná práce bývá označována za poslední z Lodgeova triptychu univerzitních románů, ačkoli samotný autor tyto univerzitní romány psát jako trilogii nezamýšlel (*Profesorské hrátky* napsal o více než deset let později). I v tomto díle se sice objevují postavy z předešlých románů, ale jejich role jsou takřka zanedbatelné. Srovnáme-li *Pěknou práci* s románem *Svět je malý*, je zde postav celkově daleko méně, v ohnisku pozornosti stojí jen dvě výrazné postavy, první je mladá univerzitní lektorka Robyn Penroseová specializující se na anglický industriální román devatenáctého století a tou druhou ředitel průmyslové firmy Victor Wilcox. Prakticky celý děj románu se zakládá na vzájemném poznávání a ovlivňování těchto dvou téměř antitetických lidí, kteří spolu musejí nedobrovolně spolupracovat, protože vláda v rámci roku průmyslu vyhlásila tzv. stínové schéma, jehož cílem je pomoci akademickým pracovníkům pochopit svět průmyslu; v Papridgi byli do projektu vybráni právě Robyn a Vik.

Lodge si (podobně jako pro svou předešlou knihu artušovské legendy a romance) volí paralelní žánr, tentokrát industriální román, a inspiruje se příběhem z díla Elizabeth Gaskellové *Sever a Jih* (*North and South*, 1855).

Pěkná práce je rozdělena do šesti oddílů a každý z nich je uvozen citátem buď z románu Charlotte Brontëové *Shirley* (*Shirley*, 1849), Dickensových *Zlých časů* (*Hard Times*, 1854) nebo *Severu a Jihu* Gaskellové. Daný citát vždy nějak naznačuje, co se bude v následující části odehrávat. Celý román je pak uvozený citátem z Disraeliho díla *Sibyla aneb dva národy* (*Sybil, or The Two Nations*, 1845), který vystihuje zápletku Lodgeova díla.

Dva národy, mezi nimiž není žádný styk ani sympatie, které vůbec neznají zvyky, myšlenky a city druhého, jako by byly obyvateli jiných krajů, ba jiných planet. Jsou utvářeny odlišnou výchovou, živeny odlišnou stravou a řídí se odlišnými mravy ...⁷⁵

V autorově poznámce Lodge že tento román pečlivě připravoval a cítí se zavázán několika podnikovým ředitelům, kteří ho provedli po svých továrnách a poskytli mu potřebné informace. Nejen tato poznámka, ale i to, že si spisovatel za paralelní žánr tentokrát vybral industriální román předjímá jistou realističnost tohoto díla. A v porovnání s jeho předchozími romány musíme opravdu

⁷⁵ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7

konstatovat, že *Pěkná práce* je Lodgeovým nejtřízlivějším univerzitním románem, i komika se v něm vyskytuje daleko méně.

Victor Wilcox je pětáctyřicetiletý ředitel průmyslové továrny, žije se svou ženou Marjorií, která se pomocí odborných knih a valia snaží překonat období přechodu. Manželé bydlí se svými třemi dospívajícími dětmi ve velmi honosně zařízeném domě, na který Vik tvrdě vydělává. Na místo ředitele továrny se musel vypracovat a udržet továrnu v provozu a konkurenceschopnou za vlády Margaret Thatcherové a její politiky vyžaduje odhodlání a vytrvalost. Britský průmysl je vystavován těžkým zkouškám a továrny se buď slučují, nebo zavírají jedna za druhou. Vik se ukazuje jako vlastenec a upřednostňuje britské výrobky, od aut po oblečení, před všemi jinými, čímž se současně snaží svým dílem podpořit státní ekonomiku.

Jako šéf se Vik snaží jít vzorem ale zároveň se svými zaměstnanci nemá slitování. Firemního vrátného nechal vyhodit poté, co se jednou v noci musel nečekaně vrátit do továrny a našel ho, jak místo hlídání sleduje přenosnou televizi. Zaměstnanci k němu pro jeho nekompromisní povahu pociťují respekt a někteří se ho dokonce bojí. Sekretářky se mu ale někdy za zády posmívají, zejména pro jeho sklon k extrémní šetřivosti. Wilcox se všemožnými způsoby pokouší upravit provoz továrny, aby byl co nejekonomičtější. V továrně dělá nepředvídatelné návštěvy provozu rozhodne se rozběhnout vlastní slévárnu, protože tak ušetří za odlitky, které musí kupovat. Vik navrhuje i zúžit sortiment vyráběných produktů, protože továrna dělá mnoho výrobku v malých nákladech, přičemž by se vyplatilo dělat méně druhů ve více kusech. Kolega Brian Everthorpe Vikovi připomíná heslo firmy Pringle: „Pringle vyrobí vše, co vyrobit lze.“ Vik navrhuje heslo nové: „Pringle vyrobí vše, co něco vynese.“⁷⁶

Podobnou povahu má i Vikův otec, kterého Vik každý týden zve na nedělní oběd. Starý pan Wilcox je stejně šetřivý jako Vik, odmítá se přestěhovat ze svého domu a nosí staré oblečení, vzpomíná na doby svého mládí a neuvědomuje si, jak se svět kolem změnil a s ním samozřejmě i ceny. Když se starý pán ptá syna, kolik stálo to či ono vybavení v jeho domě, Vik otcí ze zásady říká poloviční cenu. Pan Wilcox nesouhlasí s přepychem synova domu, komicky

⁷⁶ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 58

působí zejména scéna v níž synovi vyčítá, že má v domě čtyři záchody. Podle něj je to drahá záležitost, a když se mu Vik snaží vysvětlit, že nezáleží na počtu záchodů, ale na tom, kolikrát se spláchne, jeho otec namítne, že „příliš mnoho záchodů pudí ke zbytečnému čurání a tím i k příliš častému splachování.“⁷⁷

Victor se nad jeho názorem zamýšlí a dochází k závěru, že jeho otec má možná pravdu, a vzpomíná na venkovní „kadibudku“⁷⁸ své babičky, do které člověk na záchod nešel, dokud opravdu nemusel.

Zbytek Vikovy rodiny má zcela odlišné povahové rysy. Marjorie je ženou v domácnosti a jedinou zábavu pro ni představují nákupy s dcerou Sandrou, která se chce stát kadeřnicí namísto toho, aby šla na univerzitu. Nejstarší syn Raymond zanechal studia a poflakuje se s kamarády. Vikovo postoje nesdílí ani jeho druhý syn Gary.

Vik nepodceňuje význam vzdělání, dokonce přemlouvá dceru, aby šla na vysokou, ale nelíbí se mu honosnost soudobých univerzit. Každé ráno kolem jedné projíždí na své cestě do práce a univerzitní areál v něm vzbuzuje negativní emoce.

Vikovi univerzita připadá spíš jako nějaký městský státeček, jakýsi akademický Vatikán. Drží se od ní raději dál, neboť z ní má trochu strach a zároveň se mu nelíbí její atmosféra privilegované rezervovanosti vůči vulgárnímu, rušnému průmyslovému městu, do něhož je zasazena.⁷⁹

Druhou hlavní postavou je pětaticetiletá univerzitní lektorka Robyn Penroseová, jejíž specializací je anglický industriální román devatenáctého století. Už od svých studií má přítele Charlese, se kterým se již několikrát rozešli a následně znovu dali dohromady. Oba dva dospěli k závěru, že si navzájem vyhovují, a to jak svou intelektuální úrovní, tak svými představami o fungování vztahu. Hledat nového partnera, poznávat ho a přizpůsobovat se jeho potřebám se jim prostě nechce. Charles se odstěhoval za prací a Robyn navštěvuje jen o víkendech.

Robyn miluje literaturu, a třebaže platy univerzitních zaměstnanců nejsou vysoké, chce toto povolání vykonávat z lásky k oboru. Její místo na univerzitě v Papridgi je však značně nejisté. Robyn má pouze tříletou smlouvu a na toto

⁷⁷ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 15

⁷⁸ Tamtéž, s. 15

⁷⁹ Tamtéž, s. 24

období byla přijata jako výpomoc Philipa Swallowa, který se stal děkanem katedry filozofie a nezvládal by dále plnit své povinnosti vyučujícího a nově i děkana. Robyn je do svého oboru zapálená a jako lektorka předčí mnohé své kolegy. Ti ale narozdíl od ní mají díky definitivě své povolání jisté. Kvůli vládním škrtnům nevznikají na univerzitě nová místa a Robyn ve svých může jen doufat, že se po vypršení tříletého období nějaké místo objeví.

Nepříznivé ekonomické podmínky se na univerzitě projevují i jinak, aby se ušetřilo, schraňuje vedení univerzity příchozí obálky a znovu je, s přeepsanou adresou, využívá ve svém vnitřním oběhu, a nejlépe několikrát. Lodge tu mísí situační a jazykovou komiku. Aby se ušetřil i dopisní papír, jsou univerzitní pracovníci nabádaní používat co nejvíce zkratek a akronym. Bohužel se to děje na úkor smyslu sdělení. To je také důvodem, proč se Philip o stínovém schématu dovídá na poslední chvíli. Robyn se snaží Swallowovi zavděčit, jak může, a proto s účastí ve vládním projektu na sblížování univerzit a světa průmyslu souhlasí.

Vik stínové schéma nejprve zamítne, ale když mu Stuart Baxter přislíbí, že se pokusí sehnat foukací stroj na jádra, Vik kývne. Když se doví, že jeho „stínem“ bude doktor literatury, je přímo zděšený.

Náplň práce stínového pracovníka, v tomto případě Robyn, zahrnuje spolupráci s osobou vykonávající funkci na vyšší úrovni řízení v některém z papridgeských průmyslových závodů. Její povinností je vyčlenit si jeden den v týdnu po dobu celého semestru a v tento den sledovat práci vybrané osoby v průmyslovém odvětví. Tento projekt vzešel z obecného mínění, že „univerzity jsou institucemi, jež žijí v jakýchsi »věžích ze slonoviny« a jejichž učitelský sbor si neuvědomuje realitu moderního světa obchodu.“⁸⁰

Cílem této akce je nejen odstranění předsudků, ale také získání informací o potřebách průmyslu. K dosažení tohoto záměru je nutné, aby se stínový pracovník opravdu choval jako stín sledované osoby. Jen důkladným pozorováním a účastí při všech pracovních úkonech a povinnostech si může vytvořit správný úsudek.

Ráno, kdy se Robyn chystá poprvé do továrny, sněží a hrdince jako naschvál zamrzl zámek u auta. Naštěstí zámek uvolní speciálním z Finska dováženým sprejem „Super PRD“,⁸¹ který jí koupil Charles jako zábavnou

⁸⁰ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 65

⁸¹ Tamtéž, s. 73

pomůcku na hodinu lingvistiky, to, co v jednom jazyce zní zvukomalebně, může v jiném znamenat vulgarismus. Lodge tu využívá jazykovou komiku a naráží na saussureovskou lingvistiku.

Robynina nepříjemná cesta do firmy Pringle už dopředu anticipuje její negativní hodnocení továrny. V ošklivém počasí průmyslové části města působí ještě depresivněji. Robyn si všímá všudypřítomné šedi, zavřených továren s vymlácenými okny a prostředí v ní vyvolává úzkostné pocity. Navíc po cestě zabloudí. Na benzínce, kde se chce zeptat na cestu, potkává Briana Everthorpa, který pracuje u Pringla jako ředitel marketingu. Brian je u vytržení, ve firmě všichni očekávají muže – Robina. Zatímco se Everthorpe nepřestává smát, Robyn zůstává ledově chladná.

Robynin příchod do továrny vyvolá poprask. Zatímco se většina zaměstnanců baví, Victor je zlostí bez sebe. Nechce se mu věřit, že jeho stínem bude žena. Před osobním seznámením špehuje Robyn otvorem ve zdi své kanceláře, aby se na setkání duševně připravil. Sice nemůže popřít, že Robyn je docela hezká žena, má kratší zrzavé vlasy a obléká se vkusně, ale velmi pohodlně a nevyzývavě, což Vik dovede ocenit, ale jediné co ho doopravdy zajímá, je narušení pracovní morálky, které svým příchodem vyvolala. Vikovi spolupracovníci mu společnost mladé ženy závidí a sekretářky na ni žárlí. Tato epizoda je v rámci *Pěkné práce* jedním z nejzdařilejších příkladů situační komiky.

Victor pozve Robyn na kávu a v dialogu, který spolu vedou, Lodge odkrývá hluboké rozdíly v jejich povahách a žebříčku hodnot. Vik si uvědomuje, že Robyn zahlédl už dříve demonstrovat před univerzitou. Robyniny pohnutky k demonstraci však vůbec nechápe, a když mladá lektorka přizná, že krom vládních škrtů demonstrovala i za uchování definitivy vysokoškolských učitelů, Vik projevuje svůj nadhled v oblasti trhu práce a upozorňuje ji, že pokud budou všichni učitelé chráněni definitivou, je jen malá pravděpodobnost, že se za stávajících ekonomických podmínek vytvoří místo pro ni. Robyn tato myšlenka také napadla, „ale potlačila ji jako cosi nízkého“.⁸² Robyn reprezentuje vyšší etické principy, což je sympatické. Vik sice všechno převádí na peníze, protože za všechno se musí platit, ale kvůli tomuto postoji rozhodně nesklouzává k záporné postavě. Jako ředitel firmy nese velkou zodpovědnost a stojí nohama pevně

⁸² LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 87

nazemi, na rozdíl od Robyn, která si přes svou vysokou inteligenci, některé zákonitosti trhu vůbec neuvědomuje. Zdá se, jakoby opravdu žila ve slonovinové věži a některými problémy a otázkami zůstala nedotčená.

Robyn, ačkoli odbornice na industriální román, je po prohlídce továrny v šoku. Děsí ji, v jakých podmínkách tam lidé pracují. Realita se vůbec nepodobá tomu, co viděla v televizi, v továrně nejsou žádné barevné stroje, ani čisté výrobní haly, ani lidé s pěknými uniformami, „jako by [továrna] byla navržená ne pro výrobu zboží pro vnější svět, nýbrž k trápení těch, kteří v ní musí pracovat.“⁸³ Obrobnu protagonistka přirovnává k vězení a slévárnu k pecku.

Půda tu byla pokrytá černou hmotou podobnou sazím, která jí však pod botami křúpala jako písek. Vzduch čpěl sirným, pryskyřičným pachem a ze střechy na ně dopadal jemná sprška černého prachu. Tu a tam zlověstně rudě zazářilo z otevřených dvířek pecí a v protilehlém rohu budovy stékal křivolakým kanálkem na půdu haly proud jakési roztavené lávy. (...) Všude nepopsatelný chaos, špína, nepořádek.⁸⁴

Nechce se jí věřit, že by někdo dobrovolně pracoval v takovém hluku a špíně a celý den vykonával bezduchou monotónní práci. U strojů navíc vidí pracovat i ženy a tato skutečnost ji vyvádí z rovnováhy. Robyn otevřeně sympatizuje s feminismem a na univerzitě krom industriálního románu učí svébytným stylem i ženská studia (předmět zahrnující literaturu psanou ženami a feministickou kritickou teorii), ale v továrně je rovnoprávností ve vykonávání těžké práce zaskočena. Navíc se jí nelíbí, že nejhorší a nejnamáhavější práci v továrně zastávají příslušníci etnických menšin. Vik se jí pokouší vysvětlit, že jeho zaměstnanci jsou za práci v továrně rádi. Na každé volné místo se přihlásí víc než sto uchazečů.

Robyn by některé monotónní úkony nechala provádět stroji místo lidmi, a Vik uznává, že konkurenceschopnost vyžaduje i modernizaci a automatizaci provozu, což samozřejmě znamená vznik nadbytečné pracovní síly a propouštění. Jenže když továrnu automatizovat nebude, zákazníci přejdou k výkonnějším firmám, a Vik bude muset propustit zaměstnanců mnohem víc. Vik znechucené Robyn vysvětluje, že Pringle je jen kolečko v soukolí větší firmy, Midland Amalgamated, a on si nemůže dělat, co chce.

⁸³ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 91

⁸⁴ Tamtéž, s. 95

Situační komika se znovu objevuje ve vyústění podnikové porady. Jako stín se Robyn účastní i porady týkající se množství zmetkových výrobků. Debata se točí především kolem zaměstnance pakistánského či snad indického původu, který má být propuštěn kvůli vysoké zmetkovosti na svém úseku výroby. Vik odsouhlasí ne příliš férový postup, jak muže propustit co nejdříve, protože jeho zaměstnáváním přichází firma o peníze. Vše má proběhnout rádobý podle předpisů, poněvadž menšiny v továrně drží spolu a propuštění jednoho z nich by mohlo vyvolat stávkou, což by znamenalo ještě větší ztrátu. Robyniny zásady jí kážou jednat a tak muže vyhledat a o všem informuje, aby se mohl propuštění vyvarovat. Žádá ho, aby si celou záležitost nechal pro sebe. V momentě, kdy se Robyn po náročném dni vydává domů, vypukne v továrně stávka.

Vikovi je jasné, kdo za vznikem stávky stojí, a v afektu se okamžitě rozjíždí za Robyn domů. Humorně působí i jeho neočekávaná reakce, místo toho, aby na Robyn začal křičet, se rozhlédne po pokoji a jakoby pro sebe konstatuje: „to je ale bordel!“⁸⁵ Univerzitní lektorka totiž pořádek příliš neřeší, věnuje se přípravě přednášek, opravě testů a práci na své vlastní knize, přesto se cítí Vikovou poznámkou dotčena. Vik ji žádá, aby na druhý den přijela a Ramovi se omluvila s tím, že se spletla a vedení na něj žádný komplot neosnuje. Velice logicky zdůvodňuje, proč by to měla udělat, pokud totiž nebudou vyrábět, vedení je zavře. Robyn s Vikem uzavírá dohodu a požaduje na něm slib, že už nikdy nebude jednat se zaměstnanci tak, jak to měl v úmyslu s Ramem.

Robynino feministické cítění se v románu projevuje především v jejím postoji k plakátům nahých modelek všude po továrně. Když Brian Everthorpe přijde s návrhem, aby firma nechala nafotit svůj reklamní kalendář v podobném duchu, Robyn se s ním okamžitě pouští do hádky. Victor i Brian jsou jejím drsným projevem poněkud překvapeni a ostřílený Everthorpe, usilující hlavně o to, aby dcera sekretářky, s níž má poměr, dostala příležitost jako modelka, je uveden do rozpaků. Robyn mu navrhuje, ať nafotí kalendáře s mužskými modely, ba ať modelem stojí on sám. Brian svůj záměr brání tvrzením, že ženy jsou jiné a obrázky mužů je nezajímají, Robyn ho ujišťuje, že ji rozhodně zajímají. Podle ní

⁸⁵ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 115

není vylepování plakátů s nahými ženami správné. „ Degraduje to ženy, které stojí modelem. Degraduje to muže, kteří se na něj dívají, degraduje to sex.“⁸⁶

S úspornými opatřeními na univerzitě i v továrně kontrastuje blahobyt Robynina bratra Basila. Když Basil se svou přítelkyní Debbie Robyn po dlouhé době navštíví, dávají svým vzezřením i chováním najevo, že mají peněz dostatek. Oba pracují v bance a Basil sestře svěřuje, že Debbie vydělává dokonce víc než on. Basilova dívka na Robyn příliš valně nezapůsobí, zdá se jí omezená a hloupá, nicméně se očividně vyzná v bankovníctví a financích. Pozorování Debbie při práci hodnotí Basil jako zážitek, jeho dívka je dravá, má chuť obchodovat a nebojí se riskovat. Robynin přítel Charles projeví o její práci v bance zájem, což se Robyn protiví. Jako hostitelka nabídne Debbie výjimečný čaj, avšak neočekává, že by ho dovedla ocenit. Debbie ji však překvapuje.

„Chutná vám lapsang suchong?“ zeptala se Robyn a postavila na stolek podnos s čajem. Říkala si v duchu, že Debbie pravděpodobně dává přednost nějaké značce čaje, kterou v televizi doporučují šimpanzové či oživlé konvice, čaji tak silnému, že by do něj bylo možné zapíchnout lžičku.

„Já ho miluju,“ řekla Debbie. Bylo opravdu velmi těžké ji odhadnout.⁸⁷

Jakmile návštěva odejde, vysloví Robyn přání, aby oni s Charlesem nikdy nezbohatli a nedopadli jako Basil s Debbie. Charles hořce podotkne, že takové nebezpečí jim vůbec nehrozí. Od tohoto momentu se Robyn s Charlesem začínají vzájemně oddalovat. Charles se rozhodne vyzkoušet práci v bance a Robyn to vnímá jako zradu jejich společných hodnot. Charles později jejich vztah zničí románek s Debbie úplně.

Robyn se začíná sblížovat s Vikem. Oba dva se postupně vzájemně ovlivňují a je jim to ku prospěchu. Robyn přijímá některé Vikovo názory a zkušenosti z továrny ji nutí vidět svět jinak, více realisticky. Připadá si jako jiný člověk, mnohem komplexnější osobnost. Vik si cení Robyniných nestranných názorů a dokonce se s ní radí ohledně řízení firmy. Často ji také bere na jednání s jinými firmami.

Univerzitní lektorka se podivuje, jak tvrdá konkurence mezi jednotlivými podniky panuje. A Vikův nápad, že nechá svými lidmi hlídat vjezd do Foundraxu, aby získal důkaz, zda tato firma, s níž Pringle spolupracuje, nabízí jeho odběratelům výrobky za nižší ceny, jí přijde směšný. Robyn nechápe, proč se

⁸⁶ Tamtéž, s. 104

⁸⁷ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 136

všichni společně nedohodnou a nespolupracují. Vik ji přesvědčuje, že konkurence prostě musí být, a dokazuje to na příkladu její kariéry. Kdyby Robyn nebyla lepší než ostatní, nestala by se lektorkou na univerzitě.

Mnoho rozhovorů mezi Vikem a Robyn se odehrává v autě na cestách na jednání. Při jedné takové cestě opakovaně mívá reklamní poutač na cigarety značky „Sametový řez“,⁸⁸ který tvoří fotografie kusu protrženého sametu s jednou dírkou uprostřed, jako by byla látka proříznutá břitvou. Na billboardu není napsané ani slovo, ale reklama je přesto nesmírně poutavá. Robyn se pouští do „sémiotického rozboru hloubkové struktury“.⁸⁹ Tento moment autor využívá pro uplatnění svého specifického humoru, zakládajícím se na lingvistické analýze skutečnosti.

V první rovině to byla jakási záhada. Abyste ji mohli dekodovat, musíte vědět, že existují cigarety značky Sametový řez. Ten plakát je ikonickou reprezentací chybějícího pojmenování, jakýmsi rébusem. Ikona je však zároveň metaforou. Třpytící se samet svými dráždivými křivkami a smyslnou texturou zjevně symbolizuje ženské tělo a eliptický otvůrek (...) se jí stále zřetelněji jeví jako vagína. Reklama tak apelovala jak na smyslové, tak sadistické pudy, na touhu zmrazit ženské tělo i na touhu penetrovat je.⁹⁰

Vika Robynina interpretace pobouří, on sám na poutači vidí jen kus látky. Podivuje se, že mladá žena mluví tak otevřeně o sexuální tematice. Robyn dochází, že devadesát devět procent lidí nemá tušení, co je náplní její práce na univerzitě. Literatura a interpretace literárních děl naplňují celý její život, nyní si ale hrdinka uvědomuje, že to možná není odvětví průmyslu a továrníci, kdo stojí na okraji společnosti. Toto téma řeší v intelektuálním rozhovoru s Charlesem a podle něj každý člověk považuje zrovna své pole působnosti za jakési centrum a ostatní obory jako okrajové.

Pod Robyniným vlivem svolává Vik podnikovou schůzi, na níž chce zaměstnancům na nižších pozicích vysvětlit, o co mu reorganizací firmy jde. Zaměstnanci reagují na změny v provozu vždy podrážděně a Robyn Vika přesvědčí, aby je do svých plánů a cílů zasvětil, čímž může podpořit produktivitu práce. Schůze je ale narušena příchodem polonahé dívky, objednané z „polibkového servisu“, která na sebe okamžitě strhává pozornost dělníků. Robyn

⁸⁸ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 164

⁸⁹ Tamtéž, s. 164

⁹⁰ Tamtéž, s. 164

v dívce pozná svou studentku Marion a okamžitě zasahuje a Vikovu schůzi zachraňuje.

Na poslední den stínového schématu pozve Victor Robyn na obchodní jednání do Frankfurtu. Neumí si představit, že tuto levicově orientovanou feministickou univerzitní lektorku, kterou zprvu nemohl vystát, už neuvidí. Robyn chce nabídku odmítnout, ale při vzpomínce na Charlesovu nevěru s Debbii, pozvání přijímá. Robyn hledá někoho, kdo za ni dva dny povede její semináře, a problém řeší s nedoslýchavým Philipem. Philipovu nedoslýchavost a odpovědi na něco zcela jiného než byl tázán Lodge využívá jako jeden ze zdrojů humoru v tomto románu.

„A co moje čtvrtěční výuka?“ zeptala se Robyn.

„No, můžeš čekat obvyklou německou stravu. Je dost těžká na žaludek,“ řekl Philips Swallow. „Vepřová, knedlík a zelí.“⁹¹

Vik chce od německé firmy koupit nový stroj za co nejmenší možnou cenu. Robyn překvapuje svou znalostí němčiny a Vik se toho rozhodne využít. Robyn předstírá, že umí pouze anglicky, ale ve skutečnosti rozhovoru německých obchodníků dobře rozumí a prohlédne jejich lest, kterou na Wilcoxe chystají. Z jednání tak nakonec vychází vítězně Vik a získává daný stroj za velice příznivou cenu.

V Německu dojde mezi Robyn a Vikem k milostnému dobrodružství. Lodge humorným způsobem popisuje události předcházející společně strávené noci. Vikův zájem o Robyn dozrává v zamilovanost, Robyn si chce po rozchodu s Charlesem, který se jí dotkl více, než navenek přiznává, dokázat svou sexuální nezávislost. Luxusní hotel v cizí zemi poskytuje perfektní prostředí.

Stěží bylo zapotřebí dalších podnětů: dramatického jednání s firmou Altenhofer, Robyniny malé výdrže, pokud jde o šampaňské, či záliby hotelového diskžokeje v Jennifer Rushové. Jak to mohla formulovat i sama Robyn, tato událost byla totálně determinována.⁹²

Pro Robyn znamená noc strávená s Vikem pouze náhodnou sexuální epizodu, Vik se ale zamilovává a chce se dokonce nechat rozvést. Robyn neváhá a z Německa odlétá dřívějším letadlem. Victor ji ale v Anglii pronásleduje a zasypává ji vzkazy a dopisy, které Robyn nepřečtené hází do koše. Zoufalý Vik se pouští do četby *Jany Eyrové* Charlotty Brontëové. (Jane Eyre, 1847), aby Robyn lépe porozuměl.

⁹¹ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 196

⁹² Tamtéž, s. 185

U Philipa Swallowa si domluví druhou etapu stínového schématu, tentokrát se ale stínem stává on. Robyn jeho drzost rozčílí a vytyčí mu jasné hranice.

Pro Vika je pobyt v akademickém prostředí podobně přínosný, jako byly pro Robyn návštěvy továrny. Přesto má k fungování univerzity mnoho výhrad, nelíbí se mu tamní pracovní morálka. Učitelé chodí do práce až dopoledne, mezi přednáškami mají volno oni i studenti, a když si Vik jde dát s Robyn kávu do klubovny, je zaražený počtem odpočívajících učitelů a délkou jejich přestávky. V této scéně se objevuje další ukázka Lodgeovy situační komiky. Robyn se Vikovi snaží vysvětlit, že pravidla práce na univerzitě se velmi liší od řádu v továrně. Na první pohled se může zdát, že zaměstnanci nic nedělají, ale ve skutečnosti vykonávají duševní práci, debatují o svém bádání, vyřizují agendu a podobně. „Bohužel právě v té chvíli řekl poblíž sedící profesor egyptologie dokonale slyšitelně svému sousedovi: «Dobsoně, jak ti letos jdou tulipány?»“⁹³

Vikovo návštěvy univerzity nečekaně přeruší propuštění z práce. Vedení rozhodlo o sloučení firmy Pringle s Foundraxem a post ředitele zaujme ředitel Foundraxu. Vik je zdrcen, vše, co budoval náhle mizí. Vikovo propuštění ale stmelí jeho rodinu dohromady. Marjorie si myslí, že právě kvůli obavám o zaměstnání se Vik v poslední době choval divně, a Vik jí to nevyvrací. Celá rodina ho podpoří ve úmyslu založit si svou vlastní firmu.

Robyn je pozvána na večírek k Swallowovým, které navštívil Morris Zapp. Univerzity v Americe očividně škrty netrápí, Morris má nejvyšší platové ohodnocení ve svém oboru a stále cestuje po konferencích na náklady univerzity. Robyn Morrise okamžitě zaujme a vyžádá si od ní kopii její čerstvě dopsané knihy, aby ji zkusil prosadit u amerických nakladatelů. Brzy na to jí telefonuje, aby jí nabídl místo na univerzitě ve Spojených státech. Robyn se dále dovídá, že zdělila po vzdáleném příbuzném poměrně velký obnos a téměř současně se objevuje vyhlídka na volné pracovní místo na papridgeské univerzitě. Navíc jí píše Charles, který se rozešel s Debbii, a žádá ji o ruku.

Lodge nechal hrdinku předjímat závěr románu, podobně jako Angeliku v díle *Svět je malý*, už v její přednášce o industriálním románu na začátku knihy.

⁹³ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 255

„Zkrátka: to jediné, co viktoriánští romanopisci mohli nabídnout jako řešení problémů průmyslového kapitalismu, bylo dědictví, sňatek, emigrace či smrt.“⁹⁴ V závěru *Pěkné práce* se objevují tři ze čtyř zmiňovaných možností, čímž Lodge stejně jako v románu *Svět je malý* zakončuje dílo nečekaně idylickým happy endem. Robyn Charlesovu nabídku k sňatku okamžitě zamítá a díky zděděným penězům a volnému místu v Papridgi nemusí odjíždět do Ameriky. Část peněz z dědictví se rozhodne investovat do Vikovi nové firmy.

⁹⁴ LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7, s. 63

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo poukázat na způsoby využívání komiky v díle Davida Lodge, konkrétně v jeho univerzitních románech *Hostující profesori*, *Svět je malý* a *Pěkná práce*. Rozbor děl tohoto spisovatele prokázal četné využívání situační komiky, jež je v románech realizovaná prostřednictvím humoru a satiry.

V teoretické části této práce je věnována pozornost charakteristice žánru univerzitního románu a společenské situaci v poválečné Anglii, v níž tento žánr vznikl. Pro tento typ románu je příznačný děj zasazený do univerzitního prostředí a hrdinové pocházejí z řad profesorů, kteří na univerzitě působí. Dalším typickým rysem je hojné využívání humoru, satiry a parodických prvků. Za zrodem tohoto žánru stál nejen rostoucí význam univerzit v padesátých a šedesátých letech dvacátého století, ale i to, že mnoho anglických i amerických spisovatelů zároveň pracovala na univerzitách jako učitelé literatury.

Pro lepší orientaci v problematice je do práce začleněn i stručný přehled představitelů univerzitního románu a jejich díla. Zvláštní důraz je kladen na Kingsleyho Amise, protože právě Amisův *Šťastný Jim* bývá označován jako první britský univerzitní román. Amis ve *Šťastném Jimovi* obratně využívá parodii, ale kniha neobsahuje tolik zdrojů humoru jako Lodgeovi *Hostující profesori* nebo román *Svět je malý*, převážně proto, že autor kritizuje povrchnost britské buržoazie, a závažná společenská témata, na něž je v díle upozorněno, mají k humoru poměrně daleko.

Abychom v Lodgeových dílech mohli hledat zdroje humoru, bylo potřeba nejprve vystihnout podstatu komična v literatuře vůbec, proto jsou v práci připojeny definice jednotlivých druhů a forem humoru. Lodge pracuje s humorem, satirou i parodií.

Praktická část práce je vyhrazena rozboru jednotlivých románů. V *Hostujících profesorech* používá Lodge v osudech hrdinů paralely, takže čtenář nabývá dojmu, že dovede některé události předjímat, Lodge ale aplikuje základní princip humoru, a protagonisté prožívají přibližně stejné události nečekaně odlišně. Jako zdroj humoru zde autor volí konfrontaci chladné a konzervativní Anglie s pokrokovou a liberální Amerikou. Lodge nekonfrontuje jen prostředí, ale také postavy. Humor poskytují i neočekávané zvraty a podivné souhry náhod. U Lodge je charakterová komika pevně spjata s komikou situační. Situace, do

kterých se hrdinové dostávají, vyznívají komicky právě díky charakterovým vlastnostem obou hrdinů. Tato teze platí i obráceně – komika postav se nejvíce projevuje v nečekaných situacích, v nichž se Philip Swallow a Morris Zapp ocitají. Charakterová komika je patrná i u militantní postavy profesora Masterse. V tomto románu je komická dokonce celá zápletka: Philip si s Morrisem nevymění jen svá pracovní místa, ale i manželky. Za účelem dosažení humoru používá Lodge i intertextualitu a jako autor okázale ignoruje pravidla z příručky pro romanopisce. Spisovatel v *Hostujících profesorech* satirizuje univerzitní prostředí, což je patrné z Morrisova výsměchu papridgeské nástěnce, coby modernímu způsobu předávání informací, nebo v bibliografické soutěži, jejíž cílem je vypátrat něco, co napsal Masters. Církev sklízí kritiku za svůj postoj k antikoncepci.

Prostředí mezinárodních konferencí v románu *Svět je malý* poskytuje Lodgeovi prostor pro parodii globalizace, a protože hrdiny zůstávají odborníci a vědci v oblasti literatury, využívá autor možnosti satirizovat akademický svět i soudobou literární kritiku. Čtenář orientující se alespoň v základních pojmech sémantiky a sémiotiky může v románu odhalit dávku intelektuálního humoru navíc. Lodge do kompozice tohoto díla začleňuje rysy romance, tudíž univerzitní prostředí ztrácí na vážnosti. Autor zesměšňuje úroveň vědeckých konferencí, a to hned několika způsoby. V první řadě upozorňuje na to, že se na konferencích v nejrůznějších částech světa potkávají ti samí lidé a bohužel často s těmi samými referáty, přínos takových konferencí je pak mizivý. Dále se pak konference v Papridgi mění ve frašku, stejně jako doprovodný kulturní program; hlediště obsazené seriózními akademiky a jeviště okupované pokleslou zábavou dost jasně zpochybňují kvalitu literárních konferencí.

Svět je malý je na situační komiku ještě bohatší než *Hostující profesori*. V díle se objevuje enormní počet postav různých národností a charakterů z jejich odlišnosti i podobnosti Lodge čerpá zdroj humoru. Postavy, neznalé poměrů ve vzdálených cizích zemích, se snadno dostávají do komických situací. Autor zde k pobavení čtenáře využívá i obrácení zažitého mocenského postavení muže a ženy, Désirée odmítá vyjednávat s teroristy a diktuje jim svá vlastní pravidla. Lodge v tomto románu používá i komiku jazykovou, počítačový program Eliza zdeprimuje anglického spisovatele rozbořením jeho idiolektu a japonský překladatel

si neví rady s překladem anglické knihy do japonštiny a nezbývá mu, než zahrnovat autora díla komickými dotazy.

Pěkná práce je nejstřízlivější z Lodgeových univerzitních románů. I v tomto díle pracuje Lodge především se situační komikou, ale v porovnání s předešlými pracemi je jí v *Pěkné práci* jen poskrovnu. V tomto románu se objevují prvky industriálního románu a hlavním tématem je tzv. stínové schéma, vládní projekt na sbližování světa průmyslu a univerzit. Hlavním zdrojem humoru v *Pěkné práci* se stává nucená spolupráce dvou naprosto odlišných lidí, mladé univerzitní lektorky Robyn a ředitele průmyslové firmy Victora. Dalším zdrojem situační komiky se stává nedoslýchavost Philipa Swallowa. Slabě zastoupena je zde i komika jazyková. Tíživá ekonomická situace vyžaduje úspory úplně všude a proto se šetří i s místem na dopisním papíře a v komunikaci se prosazuje nahrazování sousloví akronymy, což ovšem vede spíše k nesrozumitelnosti sdělení.

Rozbor Lodgeových románů poskytl zajímavý inventář zdrojů humoru a satiry. Autor těží především ze střetu hrdiny s jemu neznámým prostředím, kde tak spisovatel může uplatnit situační nebo charakterovou komiku více než v prostředí postavám blízkém. Některé protagonisty stíhá jedno společenské faux pas za druhým a většina z nich vede neuspořádaný osobní život a zažívá milostná dobrodružství. Akademický svět plný literárních znalců umožňuje Lodgeovi také hru s intertextualitou a jazykem. Autor ve svých románech satirizuje univerzitní prostředí v celé své šíři, včetně akademiků, literární kritiky i mezinárodních konferencí.

SUMMARY

The main aim of this work was to point out the ways of usage of comicality in Lodge's works, in the concrete in his campus novels *Changing Places*, *Small World* and *Nice Work*. The analysis of Lodge's literary works proves frequent usage of thematic comicality that is realised in the novels through humour and satire.

Attention to the characteristics of the campus novel and the social situation in postwar England, where this genre came into existence, is paid in the theoretical part of this diploma thesis. The plot set around the university is typical for this kind of novel and its protagonists are usually teachers of English literature. Plentiful usage of humour, satire and elements of parody belongs to its other specific features. Increasing importance of universities in the fifties and sixties of the twentieth century and the fact that a lot of English and American writers simultaneously worked as teachers of literature motivated the rise of the campus novel.

For better orientation there is a short outline of the representatives of the campus novel and their works in the diploma thesis. Kingsley Amis is emphasized here because he is considered to be the founder of the British campus novel. Amis uses parody artfully but his book does not contain as many humorous elements as Lodge's *Changing Places* or the novel *Small World*. Amis criticises British bourgeoisie and refers to relevant social problems, several parts of the text are quite serious.

Some definitions of the basic kinds and forms of humour are added in the work to provide sufficient information for understanding comicality in general. Lodge works especially with humour, satire and also parody.

The practical part of the work deals with analyses of the particular novels. In *Changing Places* Lodge exploits parallel in the destinies of the characters, so that reader can have feeling he or she is able to predict the future events but Lodge uses the fundamental rule of humour and his protagonists experience the similar happenings in a very different way. The author chooses the confrontation between imperturbable and reserved England and progressive and broad-minded America as the source of humour. Lodge does not confront only these two cultural environments but also the main protagonists. The unexpected reversals and strange coincidences offer sources of humour as well. In Lodge's works character

comicality is often connected with situation comicality. Incidents result in humour due to protagonists' natures and it works vice versa – protagonists' characters look like comic in the situations they are put in. Character comicality is perceptible in the case of professor Masters. In this novel the whole plot is comic: Philip and Morris change together not only their working stations but also their wives. Lodge applies intertextuality to achieve more humour and as the author ignores the rules from the book for the beginning novel-writers spectacularly. In *Changing Places* Lodge satirizes the world of academy, how we can see in the scene in which Morris is deriding the notice-board at Rummidge University as a modern way of communication, or in the bibliographic competition whose purpose is to detect anything that Masters wrote. The Catholic Church is criticised because of its attitude to contraception.

The world of international conferences provides Lodge with space for parody of globalization. The main characters rank among lecturers of literature or literary scholars and Lodge takes the advantage of this fact and satirizes universities and contemporary literary criticism. The reader with knowledge of the fundamental terms of semantics and semiotics can find out some extra intellectual humour. The writer integrates the elements of romance in this campus novel, therefore the university environment loses its reputation. Lodge ridicules the quality of conferences and describes how the same people with the same reports meet in various countries. The conference in Rummidge changes in a burlesque as well as the accompanying cultural programme; the auditorium full of serious academic workers and the stage occupied by low folk entertainment impeaches the quality of literary conferences explicitly.

Small World seems even richer in thematic comicality than *Changing Places*. The number of figures of different nationality and temperament is enormous in this work and Lodge uses their similarity and diversity as another source of humour. Protagonists, who do not know conventions and circumstances in foreign countries, fall in comic situations easily. In this novel the author works with language comicality as well. The computer programme named Eliza depresses an English writer by analysis of his idiolect. A Japanese translator is at his wits' end with translation of an English book and sends tens of comic letters to the author of the novel.

Nice Work can be designated as the most serious novel from this trilogy. Compared to the previous Lodge's books, thematic comicality occurs in *Nice work* scantily. There are elements of the industrial novel genre in this work and the main theme deals with the Industry Year Shadow Scheme which is a government initiative to help academic thinkers to understand the practical industries. The most important source of humour is drawn from the forced cooperation of two absolutely dissimilar people, a director of an engineering company and a university lecturer. The relationship developing between the unlikely pair reveals the weaknesses in their characters. Another source of the thematic comicality Lodge derives from Swallow's cloth ears. Language comicality is represented in the novel as well. Bad economic situation requires saving money everywhere and protagonists have to save even the space in the writing-paper. Long phrases are shortened but soon letters contain only acronyms and nobody understand their meaning.

Analyses of the campus novels produced an interesting inventory of sources of humour and satire. Above all, Lodge uses the confrontation of the protagonist and to him unknown environment that provides author with many opportunities to apply thematic or language comicality. Characters often make faux pas and most of them have very inordinate private lives with love affairs. Academic world full of literary lecturers and linguisticians offer also language games. David Lodge satirizes the whole academic world, including university lecturers, literary critics and the international conferences.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

Primární literatura

LODGE, D. *Hostující profesoři*. Praha : Knižní klub, 1993. ISBN 80-85634-33-3

LODGE, D. *Pěkná práce*. Praha : Nakladatelství Svoboda – Libertas, 1993. ISBN 80-205-0294-7

LODGE, D. *Svět je malý*. Praha : Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1872-2

Sekundární literatura

AMIS, K. *Šťastný Jim*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0285-8

BALDICK, C. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Oxford : Oxford University Press, 1991. ISBN-13: 978-0192828934

HILSKÝ, M. *Současný britský román*. Praha : Nakladatelství H&H, 1992. ISBN 80-85467-00-3

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha : SPN, 2005. ISBN 80-7235-272-5

LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem*. Praha : Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6

LODGE, D. *Jak se píše román*. Barrister & Principal – studio, 2003. ISBN 80-85947-87-0

LODGE, D. *Consciousness and the Novel: Connected essays*. Harvard : Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00949-5

MIKO, F. *Štýlové konfrontácie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1976

PROCHÁZKA, M.; STRÍBRNÝ, Z. ET AL. *Slovník spisovatelů*. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-131-0

STRÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury (2)*. Praha : Academia, 1987.

ŽILKA, T. *Poetický slovník*. Bratislava : Tatran, 1987.

Internet

JULES SMITH. www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth62 [online]. 2009, [cit. 2010-08-14]. <<http://www.contemporarywriters.com/authors/?p=auth62>>

ANONYMUS. <http://biography.yourdictionary.com/david-lodge> [online]. 2010, [cit. 2010-08-14]. <<http://biography.yourdictionary.com/david-lodge>>

ANONYMUS. [http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author)) [online].
2011, poslední revize 18. 4. 2011 [cit. 2010-08-14].
<[http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_\(author\)](http://en.wikipedia.org/wiki/David_Lodge_(author))>